

De Lichtbrenger

voor zoekers naar waarheid

Lucifer[®]

*Actuele onderwerpen gezien in het licht van de Oude Wijsheid of Theo-sofia:
De gemeenschappelijke bron van alle grote wereldreligies, filosofieën en wetenschappen*

De basis voor goede
samenlevingen

Theosofie in Plato

Psychologische
beïnvloeding: hoe te
herkennen en hoe te
voorkomen?

Skandha's: de steeds
veranderende
eigenschappen van
onze eeuwige kern

Welke invloed heeft
onze kijk op het 'ouder
worden'?

Aśoka - De onstuimige
Rājakumāra

De drie grondstellingen van de Theosofie

Hoe verstrekkend de theosofische leringen ook zijn, ze zijn gebaseerd op drie grondstellingen. Voor een goed begrip van de Theosofie is het nodig die goed te overdenken.

De eerste grondstelling: Grenzenloosheid

*Eén Alomtegenwoordig, Eeuwig, Grenzenloos, Onveranderlijk BEGINSEL, waarover alle bespiegeling onmogelijk is, aangezien het het menselijk bevattingsvermogen te boven gaat en door elke menselijke uitdrukking of vergelijking slechts kan worden verkleind. Eén absolute werkelijkheid die voorafgaat aan alle gemanifesteerd, beperkt zijn.**

En hoewel onkenbaar, vormt deze absolute werkelijkheid de grondslag voor al het leven.

De tweede grondstelling: Cycliciteit

*De Eeuwigheid van het Heelal in toto als een grenzenloos gebied; periodiek 'het veld van talloze zich manifesterende en verdwijnende Heelallen', die 'de zich manifesterende sterren' en de 'vonken der Eeuwigheid' worden genoemd.**

Alle wezens zijn onvergankelijke 'vonken der Eeuwigheid', die afwisselend fasen van actief leven en innerlijke rust (slaap of dood) doorgaan, in een onophoudelijk cyclisch proces.

De derde grondstelling: De essentiële gelijkwaardigheid van al het leven

*De fundamentele identiteit van alle Zielen met de universele Over-Ziel, die zelf weer een aspect van de Onbekende Wortel is; en de verplichte pelgrimstocht voor elke Ziel – een vonk van eerstgenoemde – door de Kringloop van Incarnatie (of 'Noodzakelijkheid') in overeenstemming met de Cyclische en Karmische wet, gedurende het gehele tijdperk.**

Hetzelfde Ene Leven doorstroomt het hart van alles wat bestaat. Alles leeft. Er bestaat geen dode materie. Daarom is alles in essentie *gelijkwaardig*. Alles bezit latent dezelfde vermogens als het grotere geheel waar het deel van is (Over-Ziel) en *ontplooit* deze inherente vermogens geleidelijk, door zich steeds opnieuw te belichamen (tweede grondstelling). Deze bewustzijns groei vindt altijd plaats *in wisselwerking met elkaar* en is grenzenloos (eerste grondstelling).

* Bron: H.P. Blavatsky, De Geheime Leer. Deel I, p. 43-47 (paginering originele editie).

Zie voor meer uitleg onze website:

blavatskyhouse.org/nl/over-ons/theosofische-leringen/

Illustratie omslag:

De binnenkomst van Plato en Aristoteles in de School van Athene op het fresco van Rafaël in Rome uit 1510.

Licht op ...

De basis voor goede samenlevingen

p. 34

Wat als we er niet toe kunnen komen dat de wijste regeert, zoals Plato het in *De Republiek* beschrijft? Wat dan?

Herman C. Vermeulen

Theosofie in Plato

p. 36

De boodschap van Plato verschilt in essentie niet van die van H.P. Blavatsky. De drie grondstellingen uit *De Geheime Leer* en de zeven Juwelen van Wijsheid zijn ook terug te vinden in het werk van Plato. Zijn werken zijn voor velen nog steeds een bron van inspiratie.

Barend Voorham

Psychologische beïnvloeding: hoe te herkennen en hoe te voorkomen?

Hoe oorlogstaal het zicht op vrede belemmert

p. 46

Psychologisatie, de beïnvloeding van ons lagere denken of psyche, ligt ten grondslag aan vele conflicten in de wereld. Hoe gaat dit proces van beïnvloeding in zijn werk en hoe kunnen we ons ertegen beschermen?

Bouke van den Noort

Skandha's

De steeds veranderende eigenschappen van onze eeuwige kern

p. 52

Hoe kan het dat bij een nieuwe geboorte de mens in zijn persoonlijke natuur het gevolg is van de oorzaken uit zijn vorige incarnaties? Immers, de Theosofie leert dat de mens in het stervensproces zijn persoonlijkheid achterlaat.

Barend Voorham

Plato (in rode mantel) met Aristoteles centraal op Rafaëls fresco van de School van Athene.

Gesignaleerd

Welke invloed heeft onze kijk op het 'ouder worden'?

p. 58

Een deel van de ouderen gaat gedurende hun oude dag vooruit (en niet achteruit), op verstandelijk en/of fysiek gebied. Een grootschalig onderzoek wijst uit, dat met name die ouderen vooruitgaan, die vanaf het begin af aan positieve verwachtingen koesterden over het ouder worden. Wat verklaart de invloed van ons denkpatroon op ons lichaam? Wat houdt onze oude dag in, *theosofisch* gezien?

Henk Bezemer

Boekbespreking

Asoka – De onstuimige Rājakumāra

p. 60

De Theosofische Stichting 'De Phoenix' gaf een herziene uitgave uit van het eerste deel van de trilogie over het leven van de Mahārāja (keizer) Asoka door Wytze Keuning. *Asoka – De onstuimige Rājakumāra* gaat over de jeugd van de latere Mahārāja. Deze prachtige roman bevat vele parels van wijsheid.

Barend Voorham

Uw vragen

62

- » Hoe stimuleer je het edele in een kind?

Activiteiten Agenda

64

- » Symposium van de Nederlandse Afdeling
- » International Theosophy Conference 2026

Licht op ...

De basis voor goede samenlevingen

Een van de oorzaken van de vele problemen die we in de samenleving zien, is dat we niet tot een goede regeringsvorm kunnen komen, zoals bijvoorbeeld Plato in zijn dialoog *De Republiek*, ook wel *De Staat* genoemd, beschrijft.

De democratieën nu

De huidige staatsvorm die we het meest zien, is een volledige of gedeeltelijke afleiding van wat Plato de democratie noemt, de staatsvorm waarbij het volk aan de besluitvorming deelneemt. Volgens Plato is de democratie de op één na slechtste vorm, die heel gemakkelijk tot dictatuur kan vervallen. Dat dat zo is, hebben we in het verleden maar ook heel recentelijk gezien.

De beste staatsvorm volgens Plato is dat de wijste regeert. Deze vorm zien we niet of nauwelijks in onze wereld. Dat komt niet doordat die wijzen er niet zijn, maar omdat hun manier van werken niet wordt herkend in onze tumultueuze wereld van persoonlijke begeertes. De Gandhi's, de Kofi Annan's, worden niet of nauwelijks gewaardeerd.

De vaak gehoorde opvatting dat democratie wordt gevormd door de instemming van de helft plus één, is een heel platte afleiding van het begrip democratie. Deze vorm van democratie zal zeker makkelijk vervallen, omdat door dit soort besluiten de helft min één ontevreden is en deze ontevredenheid een onderliggende anti-kracht blijft.

Gelukkig zijn er tegengeluiden, jammer genoeg te weinig. Een voorbeeld is de Nederlandse dichter, classicus en schrijver Ilja Leonard Pfeijffer, die duidelijk laat zien dat democratie veel eist van haar burgers om de samenleving zuiver en harmonisch te houden. Democratie vereist van elke deelnemer een hoge inzet en betrokkenheid.

De ideale staat volgens Plato

Als we de dialoog *De Staat* van Plato bestuderen, beschrijft Plato de ideale staat in de eerste 60 à 70 bladzijden van de tekst: een staat in de vorm van een heel eenvoudige, platte vorm van samenleven, waar geen verschil is tussen rijk en arm, waar niemand eigen bezit heeft, en ieder heeft en krijgt wat hij of zij nodig heeft om te leven en deel te nemen aan die samenleving. Ieder draagt daaraan naar eigen kunnen bij. Het lijkt heel veel op de *sangha* (de kloostergemeenschap van de Buddhisten): gelijke monniken, gelijke kappen.

Maar de toehoorders van Socrates (die de mond is van Plato), maken hier sterk bezwaar tegen. Zij noemen deze staat een 'varkensstaat'. Men wil eigen bezit hebben, enzovoort. De reactie van Plato, bij monde van Socrates, is: "Maar dan wordt het een heel stuk ingewikkelder." De beschrijving die dan volgt is wat wij gewoonlijk 'de staat van Plato' noemen, voorbijgaand aan het feit dat de eerste definitie de meest principiële staatsvorm is, en ook de meest harmonische en spirituele vorm.

Consensus vanuit verbinding en collectieve wijsheid

Als we zoeken naar een betere besluitvorming dan op basis van meerderheid, wat dan wel? Kijken we naar wat andere culturen te bieden hebben of hadden aan samenlevingsvormen en sociale structuren – culturen die wij vaak primitief noemen – dan zien we een aantal interessante vormen.

Denk hierbij aan de Noord-Amerikaanse indianen en de Ubuntu-cultuur in Afrika. Wat we uit deze culturen kunnen halen, wat bestuursvormen betreft, is samen te vatten in het begrip 'consensus'. De oorspronkelijke betekenis van het woord 'consensus' is 'overeenstemming' of 'akkoord'. Het woord komt uit het Latijn, van het werkwoord *consentire*, dat 'eensgezind zijn' betekent.

Besluitvorming in de Ubuntu-cultuur is gebaseerd op de Zuid-Afrikaanse filosofie ‘ik ben omdat wij zijn’. Dit is het kernbegrip ervan: elk individu kan alleen bestaan omdat er een samenwerking is met een heleboel andere individuen, een samenwerking waar ieder een bijdrage aan levert. Dat is een heel theosofisch beeld, dat universeel geldt en overal te herkennen is. Het geldt ook voor ons als samengesteld (menselijk) wezen. Onze constitutie bestaat dankzij de samenwerking met vele andere bewustzijnen. Denk maar aan het feit dat wij als menselijk bewustzijn gebruikmaken van vele miljoenen andere bewustzijnen, in de vorm van organen, cellen, atomen, enzovoort. Deze samenwerking is een dynamisch proces waarin harmonie het sleutelwoord is.

Bij consensus staan centraal: verbinding en collectieve wijsheid. Besluiten worden genomen via dialoog en de ‘besluitkring’, waarin alle stemmen, van jong tot oud en van expert tot leek, worden gehoord. De besluitkring wordt voorgezeten door de oudste/wijste van de stam, iemand die zijn sporen heeft verdiend door zich in te zetten voor het algemeen belang en de harmonie van de stam of groep.

Inclusiviteit en verzoening

Het doel van zo’n besluitkring is het bereiken van een gezamenlijke overeenstemming over een onderwerp, zonder dat er een stemming plaatsvindt. We overleggen net zo lang totdat er totale overeenstemming is, totdat er een oplossing, een aanpak is, waar iedereen zich in kan vinden.

Dit betekent direct dat niemand honderd procent zijn zin heeft gekregen. Iedereen heeft iets gekregen, maar zal er iets voor moeten opgeven. Het algemeen belang gaat ieder individueel belang te boven. Als er iemand uit een overleg komt met een grote lach op het gezicht en anderen dit niet hebben, is er waarschijnlijk geen consensus bereikt. Waarschijnlijk is er dan druk uitgeoefend, zoals vaak zo wordt geformuleerd: “Hij kwam sterk uit de vergadering.” Bij deze overeenkomsten is het falen al ingesloten.

Er zijn een paar heel interessante aspecten in het consensusprincipe besloten: het doel is inclusiviteit en verzoening, niet winnen of verliezen. Niet leed met leed willen compenseren. Besluiten worden genomen in een sfeer van onderlinge afhankelijkheid, met als doel een breed draagvlak te creëren. In de vergadering kan iedereen zijn perspectief delen, vaak zonder strikte hiërarchie. De focus ligt op het werkelijk zien van de ander en het vinden van gezamenlijke oplossingen. Conflicten worden via dialoog en verzoening opgelost, gericht op het herstel van relaties.

Consensus geeft het gevoel dat we iets hebben verkregen, maar ook iets hebben moeten geven: geen honderd procent tevredenheid voor de persoonlijke mens, wel veel baat voor het algemeen belang.

Welke mentaliteit hebben we nodig?

Het bovenstaande laat duidelijk zien dat er een bepaalde mentaliteit nodig is om zo samen te werken — een van onzelfzuchtigheid, algemeen belang, loyaliteit en committering: betrokkenheid toezeggen, harmonie voor het geheel willen nastreven.

De vraag is dan ook: kan dit gedaan worden in de huidige westerse structuren? Denk daarbij aan hoe onze Tweede Kamer is samengesteld en werkt: 150 mensen die vertegenwoordigers zijn van het Nederlandse volk en alle stromingen van die samenleving vertegenwoordigen. Een oplossing bereiken waar alle 150 Kamerleden achter kunnen staan, is met de huidige mentaliteit, waar persoonlijk of groepsbelang vooropstaat, bijna onmogelijk.

Elke samenleving waar niet van het algemeen belang wordt uitgegaan, heeft haar ingebouwde spanning, die op lange of korte termijn zal uitwerken. Deeloplossingen zijn geen duurzame oplossingen.

Welke bestuursvorm we ook kiezen: zolang eigenbelang of groepsbelang een rol spelen, zal er geen harmonie zijn.

Herman C. Vermeulen

Theosofie in Plato

Op 14, 15 en 16 november 2025 werd door verschillende Duitse en Oostenrijkse theosofische organisaties een symposium gehouden ter gelegenheid van het 150-jarig bestaan van The Theosophical Society. Op deze online bijeenkomsten werden verschillende lezingen gehouden, waaronder een lezing over Plato. Daarin wordt aangetoond dat de boodschap van Plato in essentie niet verschilt van die van H.P. Blavatsky. De redactie meent dat deze lezing voor onze Nederlandse lezers de moeite waard is en heeft deze in het Nederlands vertaald.

Kerngedachten

» Plato was, net als H.P. Blavatsky, een vertegenwoordiger van de Loge van Wijsheid en Mededogen.

» Plato was ingewijd in de Mystериën en was gebonden aan zijn gelofte tot stilzwijgen over de Mysterieeringen. Niettemin zijn in zijn werk, soms enigszins verhuld, vele esoterische gedachten te vinden.

» De drie Grondstellingen uit *De Geheime Leer* en de zeven Juwelen van Wijsheid zijn terug te vinden in het werk van Plato.

Medestudenten in de Theosofie,

Zoals jullie waarschijnlijk weten, is de Theosofie, de Goddelijke Wijsheid, gebaseerd op drie fundamentele principes, die door mevrouw Blavatsky in *De Geheime Leer* zo treffend zijn verwoord. Ze zijn, kernachtig weergegeven: grenzenloosheid, cycliciteit en de essentiële gelijkheid van alle wezens en de verplichte pelgrimstocht of de evolutionaire reis van alle wezens. (Zie voor volledige tekst de omslag van deze *Lucifer*. Red.)

Als je deze beginselen wat verder uitwerkt, ontdek je daarin zeven universele wetmatigheden: zeven kosmische gewoontepatronen, die we overal – dus ook in ons eigen leven – kunnen herkennen. In het Sanskrit worden ze *Sapta Ratnāni* genoemd, de zeven Juwelen van Wijsheid:

1. Wedergeboorte (reïncarnatie)
2. Karma
3. Hiërarchieën
4. Zelfwording (*Swabhāva*)
5. Progressieve evolutie
6. Twee Paden
7. *Ātma-Vidyā*: het kennen van het Zelf

Onze taak voor dit symposium is om te onderzoeken of we deze essentiële theosofische ideeën terug kunnen vinden in het werk van Plato. Dit is niet slechts een intellectueel spel, want als blijkt dat Plato dezelfde universele waarheden onderwees als Helena Blavatsky, dan is dit een duidelijke aanwijzing dat beiden putten uit dezelfde bron van wijsheid, de Theos-Sophia, die we vandaag de dag Theosofie noemen. Dat is een duidelijke aanwijzing, dat de Hiërarchie van Wijsheid en Mededogen op bepaalde momenten boodschappers de wereld instuurt om kennis te verspreiden die, zonder dwang, de mensheid moet inspireren tot een ethisch en mededogend leven.

Zijn deze theosofische principes terug te vinden in het werk van Plato?

Ons antwoord is: zonder enige twijfel. Alleen al in zijn hoofdwerk, *Politeia* of *De Staat*, zijn al deze ideeën terug te vinden. We zullen ons echter niet alleen op dit boek baseren, maar op verschillende van Plato's werken. In die dialogen speelt meestal Socrates een hoofdrol. Hij

ondervraagt mensen vanuit het idee dat hij over de achtergrond der dingen niets weet en hoopt zo meer wijsheid te bemachtigen.

Wat opvalt bij het bestuderen van de literatuur over Plato, is dat meestal wordt aangenomen dat deze grote filosoof zijn werk op eigen kracht heeft gecreëerd, alsof hij als een geïsoleerd leraar werkte. Hij was echter, net als Helena Blavatsky, een vertegenwoordiger – een boodschapper – van de Hiërarchie van Wijsheid en Mededogen.

De Mysteriën

Om Plato te begrijpen, is het belangrijk te weten dat hij ingewijd was in de Mysteriën. In de esoterische scholen werd je toegelaten na het afleggen van een gelofte, waarin je onder andere beloofde de onderwezen leer nooit openbaar te maken. De redenen hiervoor liggen voor de hand: kennis is macht, en macht in de handen van een egoïstische mensheid vergroot de chaos in de wereld.

In 387 voor onze jaartelling richtte Plato ook zijn eigen school op, de Academie. Wat daar werd onderwezen, weten we niet. We kunnen het hooguit vermoeden.

Maar Plato heeft ook veel – zelfs heel veel – geschreven en openbaar gemaakt. Deze bronnen staan ons ter beschikking. We moeten ons er echter van bewust zijn dat Plato nooit alles prijs gaf van wat hij wist. Hij had als het ware de handrem aangetrokken. In een van zijn brieven deelt hij mee dat hij over bepaalde zaken niets schrijft.⁽¹⁾

Toch bevatten zijn geschriften zoveel esoterische kennis dat we de drie Grondstellingen van *De Geheime Leer* en de zeven Juwelen van Wijsheid daarin terug kunnen vinden.

De kracht van Plato's openbare werk ligt in het feit dat hij zijn wijsheid door middel van dialogen overbrengt. In bijna al deze dialogen speelt Socrates de hoofdrol. Vanuit het perspectief dat hij – Socrates – niets weet over de ware achtergrond van de dingen, onderzoekt hij elk filosofisch vraagstuk en neemt hij zijn toehoorders mee in zijn gedachtegang.

Grenzenloosheid

Welnu, ging Plato uit van de grenzenloosheid, de eerste Grondstelling van *De Geheime Leer*?

Ja zeker, dat deed hij. We kunnen daarbij als eerste verwijzen naar het begrip *Apeiron*, dat 'zonder grens' of 'zonder begrenzing' betekent. Het begrip werd al voor Plato door de zogenaamde natuurfilosofen gebruikt. Je komt het bij Plato tegen in de dialoog *Philebus*. Socrates verwijst hierin naar de 'ouden' – de wijzen – die

onderwezen, *dat alles wat heet te bestaan, wel uit eenheid en veelheid bestaat, maar dat het in zichzelf als aangeboren, begrenzing en oneindigheid bezit.*⁽²⁾ Plato plaatst hier de begrippen *peras* en *apeiron*, 'begrensdheid' en 'grenzenloosheid' naast elkaar. Elk wezen is in zijn manifestatie namelijk begrensd. Het heeft immers een begin en een eind, maar niettemin is het *in essentie* onbegrensd.

In een andere dialoog bouwt Plato de idee van grenzenloosheid en oneindigheid op door middel van een logische gedachtegang. Hij stelt:

Alle ziel is onsterfelijk. Want wat voortdurend in beweging is, is onsterfelijk, (...) Alléén dat wat zichzelf beweegt – daar het nooit in gebreke blijft tegenover zichzelf – houdt bijgevolg nooit op in beweging te zijn, bovendien is het voor alles wat in beweging is, bron en beginsel van beweging.⁽³⁾

Vervolgens legt Plato uit dat elke ziel zelf de oorspronkelijke bron van alle beweging is en dat deze bron niet is geschapen en niet vernietigd kan worden en daarom onvergankelijk moet zijn. Als deze zou kunnen worden vernietigd, zou alles wat bestaat instorten en tot stilstand komen. H.P. Blavatsky legt deze idee uit aan de hand van het begrip monade, een in essentie grenzenloos bewustzijnscentrum.

Je ziet: Plato gaat uit van grenzenloosheid en van het feit dat elk wezen – alles wat zichzelf in beweging kan brengen – tot deze grenzenloosheid behoort. In feite zinspeelt Plato hier op wat Helena Blavatsky de Oorzaakloze Oorzaak noemt, het grenzenloze Beginsel. En elk wezen is, in de woorden van Blavatsky, een vonk van dit eeuwig brandende kosmische vuur. In dit verband spreekt zij van een monade, een in wezen grenzenloos bewustzijnscentrum.

De idee van de Grenzenloosheid onderbouwt tevens het feit van de essentiële Eenheid die ten grondslag ligt aan alles wat bestaat. Dit komt ook duidelijk tot uiting in het werk van Plato, bijvoorbeeld in *De Staat*, waar de Ideeënleer besproken wordt.

Plato spreekt dan over *de Idee van het Goede*, die hij vergelijkt met de Zon. De Idee van het Goede is de oorzaak van alles wat juist en mooi is. Ze verschaft kennis en waarheid en bovendien overtreft ze zowel waarheid als kennis in schoonheid. Ze is zo verheven, dat Socrates uitroept dat Glauco, met wie hij de dialoog voert, hem niet moet dwingen meer over dit onderwerp te zeggen, want als hij dat deed, zou hij een smadelijk voorwerp van spot zijn.⁽⁴⁾

Bij de bespreking van de tweede Grondstelling zal blijken dat de idee van het Goede noch het Zijnde, noch het Wordende is, hoewel het Zijnde en het Wordende erin vervat zijn en eruit voortkomen. Het is simpelweg niet in taal uit te drukken.

Doet dit niet sterk denken aan wat mevrouw Blavatsky over het grenzenloze Beginsel zegt, namelijk dat het het menselijk bevattingsvermogen te boven gaat?

Cycliciteit

De tweede Grondstelling gaat over cycliciteit. In de grenzenloze RUIMTE ontstaan en verdwijnen universa in een oneindige opeenvolging, zoals de eb en vloed van de zeeën.

In *Phaidros* neemt Plato een aanloopje om deze idee uit te leggen. Allereerst introduceert hij de menselijke ziel, die hij vergelijkt met een gevleugelde tweespan, met één goed en gehoorzaam paard, en een ongehoorzaam en eigenwijs paard. Het is de menselijke ziel die naar beneden kan neigen, wanneer deze zich identificeert met het aardse, met de tijdelijkheid van het illusoire bestaan; maar er is ook een hoger deel, dat naar het duurzame, het geestelijke neigt.

Dan beschrijft Plato een hemelse processie die elke 10.000 jaar plaatsvindt.

Die 10.000 moet je niet al te letterlijk nemen. Er wordt een grote cyclus mee aangeduid. Aan het eind van die cyclus slaan die zielen hun vleugels uit – eerst die van de goden en dan die van de mensen – en ze gaan naar de rand van het hemelgewelf. Voor de goddelijke zielen is dat niet zo moeilijk, maar voor de mensen is dat een hele opgave, en niet alle menselijke zielen slagen erin. Aan de rand van het hemelgewelf zien de zielen *het rondwentelende gewelf van de eeuwige Ideeënleer*.

Die ideeënleer speelt een belangrijke rol in Plato's filosofie. Denk bij 'ideeën' niet aan wat wij onder dat woord verstaan, maar aan archetypen, de geestelijke Universele Waarheden of Wetten, die de basis, de wortel, vormen van elke hiërarchie, van elke kosmos. Er is dus een wentelend hemelgewelf, eeuwig draaiend, waarin de Ideeën, de archetypen, steeds komen en weer gaan.⁽⁵⁾

De Ideeën zijn het Blijvende of het Zijnde: het *ontoos on*, 'het zijndelijke Zijnde'. Plato tast hier naar woorden om deze metafysische gedachten te verwoorden. Het Zijnde staat tegenover het Wordende, de gemanifesteerde wereld, de geopenbaarde kosmos. Niettemin ontwikkelt zich vanuit het *Zijnde van de Ideeën* – het ongemantifesteerde – het wordende, de kosmos. Steeds weer, op cyclisch bepaalde tijdstippen, geeft het wentelend gewelf van de

Ideeën de aanzet tot het verschijnen van een kosmos, het wordende.

Is dit niet het beeld van de grenzenloze, abstracte RUIMTE, waarin universa verschijnen en verdwijnen, zoals dat in de tweede Grondstelling verwoord wordt? Of, om een andere vergelijking te geven: is het niet als een bodemloze, oneindige oceaan, die nooit een kust vindt en waarin golven, draaikolken, zich vormen en daarna weer opgenomen worden in die grenzenloze oceaan, waar ze natuurlijk nooit echt van gescheiden zijn.

Verder zie je ook dat binnen die grote cyclus van 10.000 jaar er voortdurend kleinere cycli zijn, net zoals een golf uit kleinere golfjes kan bestaan. En bovendien – en dan hintten we al op de derde Grondstelling – hebben alle wezens binnen zo'n grote cyclus – een *Manvantara* is het woord dat in de Theosofie vaak gebruikt wordt – de mogelijkheid zo te groeien, dat ze tot aan de top van de hiërarchie komen waar ze deel van uitmaken. Dit wordt beschreven in de derde Grondstelling, die wellicht het moeilijkst te begrijpen is, omdat deze zoveel elementen bevat.

Derde Grondstelling

Allereerst is het van belang te beseffen dat als een kosmos zich manifesteert, er een hiërarchie ontstaat. Een hiërarchie is een eenheid met een top. En uit die top emaneren andere werelden of andere wezens, die in zichzelf dezelfde mogelijkheden hebben als die top, zij het dat ze die nog niet – of slechts voor een deel – ontwikkeld hebben. Vergelijk het met een kastanje en een kastanjeboom. Een kleine kastanje heeft dezelfde potenties in zich als de reusachtige boom die hem heeft voortgebracht. Hij kan dus uitgroeien tot zo'n zelfde boom.

Dan is er een ander element in de derde Grondstelling: de progressieve evolutie. Mevrouw Blavatsky spreekt in dit verband van de *verplichte Pelgrimstocht*, die voor ieder wezen geldt en waarbij je op eigen kracht, zonder een fase te kunnen overslaan, uiteindelijk zoveel vanuit jezelf tot uitdrukking hebt gebracht – zover geëvolueerd bent – dat je één bent geworden met de top van de Hiërarchie, die Helena P. Blavatsky in de derde Grondstelling de 'Over-Ziel' noemt.

In de derde Grondstelling vind je dus:

1. het element van de Over-Ziel;
2. de fundamentele gelijkheid van alle wezens met die Over-Ziel;
3. de wetmatigheden die overal in de hiërarchie gelden (zo boven, zo beneden);
4. de idee van progressieve evolutie.

In verschillende dialogen komen deze kernideeën naar voren. Laten we allereerst de *Timaeus* noemen. Eigenlijk is dit niet zozeer een dialoog maar een lange verhandeling van Timaeus van Locri. Het is dit geschrift van Plato dat, zeker in de middeleeuwen, heel bekend was, waarschijnlijk omdat het door Cicero in het Latijn was vertaald.

De *Timaeus* is een kosmologie, ofwel een beschrijving van het ontstaan van de Kosmos, hoewel ook het verhaal van Atlantis erin verweven is.

Plato kon als ingewijde nooit alles vertellen wat hij wist. De *Timaeus* heeft daarom de vorm van een mythe, waarin een demiurg het universum tot stand brengt. Hoe doet hij dat? Schept hij, zoals de christelijke god, hemel en aarde uit het niets?

Nee, het beeld dat Plato schetst is veel filosofischer en als je de juiste sleutels hanteert, stemt het volledig overeen met de Theosofia.

De demiurg wordt voorgesteld als een soort architect die de reeds aanwezige ongeordende materie – en let op! – aan de hand van de kosmische Ideeën ordent. Die ongeordende materie is wat Plato de *bewegende chaos* noemt. En die wordt dus geactiveerd, die wordt gevormd, waarvoor de eeuwige archetypen – de Ideeën zoals Plato die noemt – het model zijn. Dus het vormloze van de bewegende chaos wordt gevormd op basis van eeuwige ideeën.⁽⁶⁾

Die materie moet je niet zien als iets levenloos. Zoals Plato zelf zegt, is alles wat uit zichzelf beweegt, levend. Er bestaat geen dode materie. Er is hier sprake van rustend leven, rustende, slapende entiteiten, die door de architect tot leven worden gewekt. Het zijn kosmische zaden die door het ontwakende leven van de op de hiërarchische ladder verder in bewustzijn ontwikkelde demiurg gewekt worden. Vergelijk het met zaad in de grond dat door de lentezon wordt aangezet zich te ontkiemen. Als het kosmische zaad ontkiemt, ontstaat in een hiërarchisch verband de kosmos. En wie is de demiurg?

Zoals gezegd is het niet een alwetend god. Feitelijk is het een abstracte term die de scheppende krachten aanduidt. Vergelijk hem met de *Elôhîm* uit de Bijbel – de schare van goden – die uit de Wateren der Ruimte de kosmos vormen.

De demiurg is zeker niet de hoogste godheid van een kosmos; hij is wat in de Griekse filosofie de *Logos* wordt genoemd. Het Evangelie van Johannes vangt aan met de verwijzing naar de *Logos* – het Woord – als zijnde de oorsprong, de wortel, van alles wat er in een kosmos aanwezig is. En in dat opzicht is het de Over-Ziel. Maar die

Over-Ziel is geen eindpunt. Dat bestaat niet in de Grenzenloosheid.

De idee van de demiurg werd later bij de neoplatonici en de gnostici veelvuldig gebruikt en door sommigen ook geantropomorfiseerd, omdat de mens nu eenmaal de neiging heeft abstracte begrippen naar zijn eigen kleinschalige ideeën in te kleden. De oorspronkelijke idee stemt echter overeen met de cosmogenese van veel religies, zoals die in de *Upanishads* uit India bijvoorbeeld. Vanuit de goddelijke Top emaneert de hiërarchisch gestructureerde kosmos.

Alles komt dus uit dezelfde bron voort. Daarom gelden in de kosmos overal dezelfde wetmatigheden, iets wat het hermetische axioma kernachtig uitdrukt: zo boven, zo beneden. In *De Staat* wordt dan ook beschreven dat “... in ieder van ons dezelfde grondvormen en zedelijke gesteltenissen worden gevonden als in de staat.”⁽⁷⁾ En elders in ditzelfde werk: “Als er dus vijf soorten van staten bestaan, dan zullen er ook vijf zielenhoudingen voorkomen bij individuen.”⁽⁸⁾ Ofwel: het kleine weerspiegelt in beperkte zin het grote. We zouden nog veel meer citaten hierover kunnen geven.

Ten slotte: de pelgrimstocht of de progressieve evolutie. We zullen daar straks, bij het bespreken van het vijfde Juweel langer bij stilstaan, maar nu alvast kan ik zeggen dat de doelstelling van Plato, zoals die in de dialogen van Socrates naar buiten wordt gebracht, het vinden en het leven van de Deugd was. De metafysische beelden, de filosofische redeneringen, dienden slechts één doel: een ethisch leven.

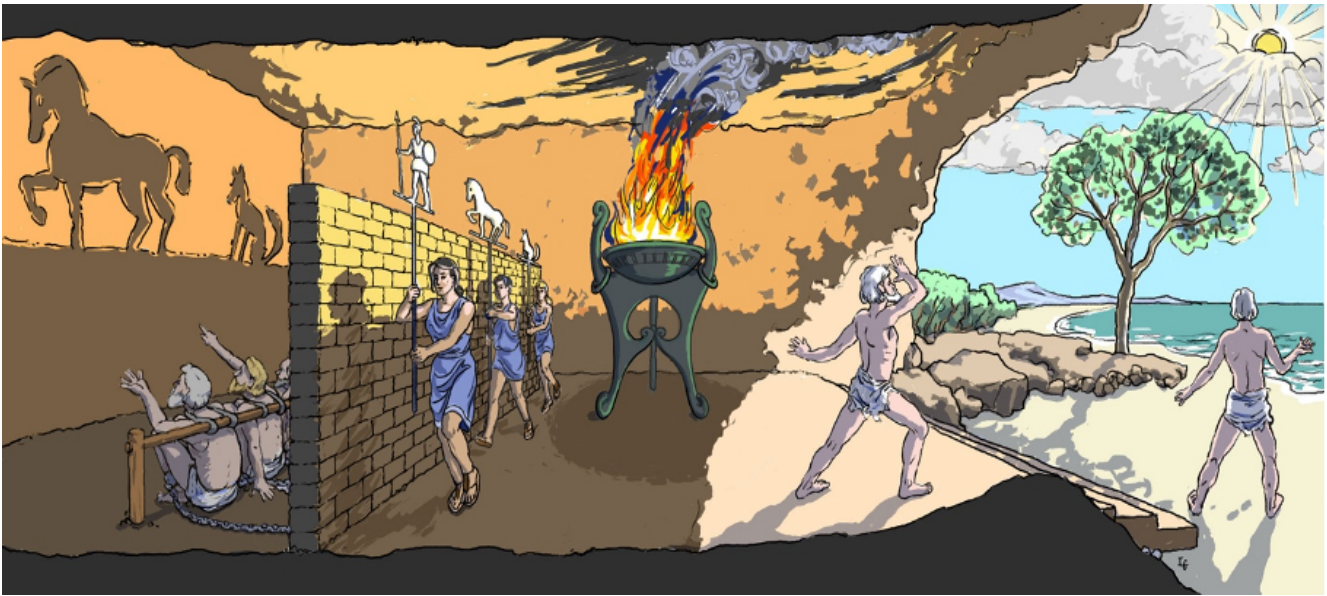
Nu kun je je afvragen, wat heeft de deugd – de ethiek – te maken met evolutie?

‘Alles’ is ons antwoord. Want alleen als je leringen in de praktijk brengt, begrijp je ze. En als we de metafysische ideeën van eenheid, eeuwigheid implementeren in ons leven, dan gaan we uit van universele broederschap en mededogen.

Als je de filosofie van Plato begrijpt en in je leven toepast, dan leid je een ethisch leven. En dat doet ons groeien in bewustzijn. Daardoor kunnen we andere bewustzijnsgebieden betreden en het illusoire van deze uiterlijke wereld doorzien.

De gelijkenis van de grot

Voordat we de zeven Juwelen bespreken, is het noodzakelijk om iets te zeggen over deze uiterlijke wereld. Hoe zag Plato deze?

Het antwoord hierop is ook te vinden in *De Staat*, namelijk in misschien wel de bekendste metafoor uit het hele werk van de Griekse filosoof: de allegorie van de grot. Mensen zitten gevangen in een grot. Ze kunnen alleen de achterwand van de grot zien. Achter hen brandt een vuur, en tussen dit vuur en de gevangenen bevindt zich een pad waar mensen met voorwerpen, met beelden lopen. Het licht van het vuur werpt de schaduwen van die voorwerpen en beelden op de wand van de grot. De gevangenen houden die schaduwen voor werkelijk en weten niet dat het projecties zijn.

Een van de gevangenen wordt bevrijd en ziet de voorwerpen zelf. Tot dan toe kende hij alleen hun schaduwen. Dan verlaat hij de grot en ziet een nog grotere werkelijkheid: hij ziet de levende wezens zelf, waarvan hij eerst slechts de beelden of hun schaduwen had gezien. Hij zoekt naar de bron van wat de wereld licht en aanzien geeft. Hij kijkt naar de zon, maar wordt erdoor verblind en kan niet verder kijken. Zo leert hij uiteindelijk de kracht van de Zon kennen.⁽⁹⁾

De betekenis van deze parabel is duidelijk. De uiterlijke wereld en alles daarin zijn als schaduwen, afspiegelingen van een grotere realiteit. De meeste mensen verlaten echter nooit de grot. Ze leven in de materiële wereld. Daarmee identificeren zij zich. Die wereld is voor hen de enige realiteit. Zelfs als iemand hun vertelt dat wat ze waarnemen slechts schaduwen zijn en dat er veel grotere, veel edelere werelden – bewustzijnstoestanden – bestaan, geloven ze hem niet en als hij volhardt, willen ze hem zelfs doden. Men wil niet gestoord worden in het eigen beeld van de wereld, die weliswaar onvolmaakt en illusoir is, en meer

leed dan vreugde kent, maar waarmee men tenminste vertrouwd is.

Om het duidelijk te stellen: de uiterlijke wereld bestaat. Illusie betekent niet dat iets niet bestaat. De wereld om ons heen bestaat, maar ze bestaat bij de gratie van iets wat erachter of erdoor werkt. Ze is een projectie van een grotere werkelijkheid. Deze projectie heeft een begin en dus ook een einde. Omdat de meeste mensen dat niet doorhebben, beoordelen ze de uiterlijke wereld verkeerd.

Cycliciteit

Dat alles een begin en een einde heeft, komt heel duidelijk tot uiting in de eerste van de zeven Juwelen van Wijsheid: de wet van cycliciteit, die bij mensen zich onder andere manifesteert in de vorm van waken en slapen en in het proces van reïncarnatie. Deze processen zijn een direct voortvloeiend uit de tweede Grondstelling, die we hiervoor bespraken.

Kunnen we deze gedachte terugvinden bij Plato? Zeker! Plato gaat er niet alleen vanuit, hij toont ook de logica ervan aan.

In *Phaidon* ontmoeten we Socrates met enkele van zijn vrienden. Socrates is veroordeeld tot het drinken van de gifbeker, omdat hij de jeugd van Athene zou hebben bedorven en niet in de goden van de staat zou geloven. Zijn vrienden zijn verbaasd dat Socrates zo kalm en vrolijk is. Ze vragen hem of hij niet bang is voor de dood. Daarop zet Socrates de volgende redenering uiteen.

Alle tegenstellingen zijn relatief en bestaan alleen dankzij elkaar. Als er niets groots zou bestaan, bestond er ook niets kleins. Bovendien gaan alle tegenstellingen in elkaar over.

Als iets groter wordt, wordt het groter vanuit een toestand van kleinheid. Iets wat je verwarmt, verwarm je vanuit een toestand van kou. Daarbij is er altijd zoiets als een tussenliggende toestand, ook al hebben we daar geen woord voor in onze taal. Als je koud water verwarmt, wordt het eerst lauw en dan warm. En dit proces is ook omkeerbaar. Tegenstellingen bestaan dus dankzij elkaar en gaan in elkaar over.

Socrates vraagt vervolgens aan zijn leerlingen of deze wetmatigheid voor alle tegenstellingen geldt. Ze kunnen niet anders dan dit toegeven. Socrates vervolgt zijn gedachtegang (en we geven de dialoog enigszins verkort en in eigen woorden weer):

“Welnu, wat is het tegenovergestelde van slapen?”

“Wakker zijn”, luidt het antwoord.

“Ik kan”, zegt Socrates, “alleen gaan slapen als ik wakker ben. De overgangsfase tussen slaap en wakker noemen we inslapen. En het tegenovergestelde is ook het geval. Ik kan alleen wakker worden omdat ik slaap.”

“Welnu, wat is het tegenovergestelde van leven?”

“Dood”, antwoorden zijn leerlingen.

“Ik kan dus alleen sterven omdat ik nu leef. En het tegenovergestelde is ook waar. Ik kan alleen geboren worden omdat ik dood ben.”⁽¹⁰⁾

Hier geeft Socrates – of Plato, zo je wilt – een intellectuele onderbouwing van de wetmatigheid van reïncarnatie. Voor iemand die nog nooit over reïncarnatie heeft nagedacht, is dit misschien geen overtuigend bewijs, maar het haalt deze leer in ieder geval uit het domein van het geloof. Het geeft haar een logische basis.

Oorzaak en gevolg

Nu vinden reïncarnaties niet willekeurig plaats, maar op basis van oorzaak en gevolg. Niet alle oorzaken uit een vorig leven zijn tot gevolgen geworden. In dit leven oogsten we daarom wat we aan oorzaken in het verleden gezaaid hebben. En een volgend leven is weer het gevolg van dit leven. En voor de duidelijkheid: elke gedachte en handeling is een nieuwe oorzaak die zal leiden tot een gevolg dat we in dit of in een volgend leven zullen oogsten. En het karakter van de oorzaak bepaalt het karakter van het gevolg.

In *De Staat* wordt daarom na enige discussie vastgesteld dat onrechtvaardigheid leidt tot onenigheid, haat en ruzie, terwijl rechtvaardigheid eenheid en vriendschap tot gevolg heeft. Plato vergelijkt onrechtvaardigheid met ongezondheid, die ziekte veroorzaakt, en rechtvaardigheid is gezondheid. Daarom is rechtvaardig zijn altijd voordelig.⁽¹¹⁾

Nu is het ten enenmale onmogelijk het eerste en het tweede Juweel van Wijsheid van elkaar te scheiden. Ook bij Plato zie je dat beide Juwelen als geïntegreerd idee worden gepresenteerd, soms ook als afleiding van een bepaalde redenering. Zo zegt Socrates in de *Apologie* dat een man van enige waarde, hoe gering ook, zijn daden niet moet berekenen naar de kans op leven en dood. Hij heeft maar één zaak te beschouwen: zijn die daden rechtvaardig of onrechtvaardig? Zijn het de daden van een goed of van een slecht mens?⁽¹²⁾ Met andere woorden: het gaat om het motief van de handeling, want dat bepaalt het gevolg. En zelfs als dat de dood betekent, is het beter rechtvaardig dan onrechtvaardig te handelen.

In *De Staat* wordt beweerd dat dichters die dichtten dat ongeluk door de goden wordt veroorzaakt, niet in het onderwijs zouden mogen worden gelezen. Dat zou de jeugd een verkeerd beeld geven van de goden. Daarnaast zou het de verkeerde idee doen postvatten dat ongeluk niet door de mens zelf veroorzaakt wordt. De mens zelf is verantwoordelijk voor het leed dat hem treft. Dat leed helpt hem en is feitelijk een weldaad.⁽¹³⁾ Ofwel, de wetmatigheid van oorzaak en gevolg stelt de mens in staat zijn lessen te leren.

In *Crito* komt dit nog duidelijker tot uiting. Socrates is veroordeeld tot de dood door het drinken van de gifbeker en zit met zijn leerlingen in de gevangenis. Zij stellen hem voor te vluchten. Maar dat wil Socrates absoluut niet. Hij wil zich onder alle omstandigheden aan de wet houden.

In een dialoog met Crito stelt hij vast dat je altijd goed moet doen, ook tegenover degenen die je kwaad willen doen. Men mag nooit onrecht of kwaad doen. Evenmin mag je onrecht met onrecht vergelden. En dat is precies wat Socrates zou doen als hij zich niet hield aan de wetten van de stad Athene, waar hij bijna zijn hele leven heeft doorgebracht. Als hij de wetten van Athene niet zou kunnen eerbiedigen, dan had hij naar een andere stad moeten verhuizen.

Plato toont hier duidelijk aan dat de keuzes die we maken, leiden tot overeenkomstige gevolgen, waar we zelf verantwoordelijk voor zijn. Door Socrates' eigen gedachten en daden in het verleden is hij in de stadstaat Athene geboren. Socrates heeft zelf bijgedragen aan het opbouwen van de zeden en wetten van die stad. Daarom werd hij bij zijn geboorte ertoe aangetrokken. Hij heeft heel zijn leven gebruikgemaakt van de verworvenheden van Athene. Moet hij de Atheense gewoonten nu bruuskeren door te vluchten? Welke gevolgen zou dat hebben in een nieuwe incarnatie? Volgens hem is het beter om je zelfgekozen lot

in vrede te aanvaarden, vooral als je weet dat het leven niet eindigt, maar alleen de vorm – het lichaam – ophoudt te bestaan.⁽¹⁴⁾

De mythe van soldaat Er

Dat Plato uitgaat van reïncarnatie en oorzaak en gevolg wordt heel duidelijk in de merkwaardige mythe van de soldaat genaamd Er weergegeven. Deze mythe vormt het slot van het grote werk *De Staat*.⁽¹⁵⁾ De ingewijde Plato grijpt aan het einde van een dialoog vaak terug op een mythe om te verwijzen naar een bepaalde mysterieeler, zonder de sleutel daartoe te geven en zonder zijn gelofte tot geheimhouding te schenden. De mythe gaat als volgt.

Er is een soldaat die op het slagveld wordt gedood. Wanneer men na twaalf dagen zijn lichaam wil verbranden, blijkt dat het nog niet is ontbonden. Soldaat Er komt weer tot leven. Als levende mag hij de processen van sterven en wedergeboorte gadeslaan.

Je kunt dit een literair trucje noemen, waarmee Plato de processen die in de Mysteriën werden onderwezen, aan een groter publiek kon meedelen, zij het op een verhulde manier. De mythe laat namelijk zien hoe het menselijk bewustzijn na de dood verschillende fasen doorloopt. Hoe de mens die fasen beleeft, is afhankelijk van zijn karakter. Het is eveneens op basis van zijn karakter, dat de mens weer in een lichaam op aarde terugkomt. Alles vindt plaats op basis van oorzaak en gevolg. De mens is zowel na de dood als in het nieuwe leven het product van zichzelf, van zijn eigen karakter.

In de mythe van Er wordt uitgebreid verteld hoe het de ziel vergaat, als het lichaam gestorven is. We geven een korte samenvatting. Nadat het bewustzijn het lichaam heeft afgeworpen, doorkruisen de zielen de Hades of de onderwereld. De Theosoof herkent hier de leer van *Kāma-Loka* in, het gebied waarin de gestorven mens zich ontdoet van zijn aardse begeerten. In deze wereld – een landstreek wordt het genoemd – bevinden zich rechters die de rechtvaardigen de rechterkant opsturen, omhoog de hemel in. De onrechtvaardigen gaan naar links, naar beneden. Dat zijn de zielen die te weinig spiritualiteit ontwikkeld hebben en daarom niet uit die onderwereld kunnen komen en er blijven tot hun volgende incarnatie. De meesten echter klimmen langs concentrische sferen omhoog naar een soort hemelse wereld, waar zich de *spil van de noodzakelijkheid* bevindt. Dat is de spil die in zijn werking de hele kosmos omvat.

Deze spil wordt bediend door sirenen en de drie dochters van Anangke, de godin van de noodzakelijkheid. Deze drie

dochteren staan bekend als de schikgodinnen, Lachesis, Klotho en Atropos. Elk van deze schikgodinnen laat de verschillende wervels van de spoel, die in elkaar grijpen, ronddraaien.

Voor wie de sleutel van dit verhaal heeft, is het overduidelijk dat deze schikgodinnen staan voor het verleden, het heden en de toekomst. Zij zitten aan het spinnewiel van de kosmos, waarin op basis van het verleden, het heden en de toekomst worden voortgebracht, worden ‘gesponnen’.

Een aanwezige heraut deelt de zielen mede dat geen god het lot zal werpen, maar dat iedereen dat zelf moet doen. Lachesis – het verleden – laat dan de overleden zielen die langskomen een lot kiezen. Dit lot bepaalt het volgende leven. De zielen rennen naar de verschillende lotsbestemmingen en kiezen een lot dat hun het beste lijkt. Vervolgens worden de zielen naar Klotho geleid, die hun lot uit de werveling van de spil trekt en de loten aan de zielen bindt. Ten slotte gaan ze naar Atropos, die de draden spint en ze onomkeerbaar maakt.

Ten slotte verhaalt de mythe van Er dat de overleden zielen op weg terug naar de aarde – dus naar de nieuwe incarnatie – de rivier Lethe moeten oversteken, waarvan ze een slok nemen, waarna ze alles vergeten.

Wie de symbolische taal verstaat, begrijpt dat men in het leven op aarde zijn toekomstige leven kiest. Want het is Lachesis, het verleden, die de zielen het lot toebedeelt dat het toekomstige leven bepaalt. Dat lot wordt onlosmakelijk vastgehecht. Niemand ontkomt aan zijn verleden. Er is nog een ander interessant element in deze mythe, maar daar komen we later op terug, wanneer we het vierde Juweel bespreken.

Hiërarchieën

Maar eerst gaan we het derde Juweel van Wijsheid onder de loep nemen: de leer van hiërarchieën.

Bij de bespreking van de derde Grondstelling uit *De Geheime Leer* wezen we al op de Over-Ziel, de top van een

hiërarchie. Uit deze top komen werelden voort die in hun etherische aard steeds grover worden. Met andere woorden, de kosmos bestaat uit verschillende sferen, werelden. In het Sanskrit worden ze *Loka's* en *Tala's* genoemd.

Plato geeft verschillende vormen aan deze idee. We hebben al gewezen op het kosmische beeld uit de mythe van Er en hoe de gestorven zielen langs concentrische sferen omhoogklommen. Het kosmische spinnewiel heeft de kosmos met zijn verschillende lagen gesponnen.

Ook de gelijkenis van de grot laat zien dat er verschillende werelden of bewustzijnsgebieden zijn, te weten: de uiterlijke wereld (de schaduwen op de grotwand); de astrale wereld (de objecten in het licht van het vuur); de mentale wereld (de wereld buiten de grot); en de spirituele goddelijke wereld (die van de innerlijke Zon).

We hebben eveneens al gewezen op het principe van 'zo boven, zo beneden'. Dat betekent dat deze veelzijdigheid van de kosmos ook terug te vinden moet zijn in de menselijke samenleving, tenminste als die samenleving een zuivere weerspiegeling is van de kosmos.

Daarom beschrijft Plato in zijn ideale staat een samenleving met drie bewustzijnsklassen: de wijzen of filosofen, de wachters en de handelaars. Hoewel niet expliciet genoemd, beweren sommigen dat er een vierde klasse is: de slaven (de ongeschoolden). Let wel: je behoort op basis van je karakter, je spiritueel ontwikkelingsniveau en *niet* op basis van je afkomst tot een van deze vier bewustzijnsklassen.

Feitelijk heeft ieder mens deze drie (of vier) typen van bewustzijn in zich.⁽¹⁶⁾ De mens zelf is een hiërarchie van bewustzijn. Het edelste, wijste deel in ons is de filosoof, het bewustzijnsaspect dat besef heeft van de eenheid van al wat is. De wachter is het redelijke en spirituele deel in ons, dat inzicht heeft in de onlosmakelijke banden tussen wezens, en die dit in alle redelijkheid kan uitleggen. De handelaar is het begeerte-element. En wil je de 'slaaf' hierbij betrekken, dan kun je dat onze voertuiglijke natuur noemen, die onze impulsen 'slaafs' volgt.

Natuurlijk is hier veel meer over te zeggen, maar we hebben nog vier Juwelen voor ons.

Zelfwording

Het vierde Juweel is niet zo bekend. Het heet *Swabhāva* en betekent Zelfwording.

Daarmee wordt bedoeld dat elk wezen in zijn manifestatie precies datgene wordt wat het van zichzelf heeft gemaakt, niet meer en niet minder. Anders gezegd: elk drukt uit wat het vanuit zijn innerlijke potentie heeft ontwikkeld.

Als we dit universele idee beperken tot de mensheid, dan kunnen we dus zeggen dat een mens nooit over meer eigenschappen en vaardigheden beschikt dan hij zelf heeft ontwikkeld. Maar ook dat hij altijd beschikt over de vaardigheden en eigenschappen, die hij zich heeft eigen gemaakt. Men wordt dus altijd zichzelf.

Komen we deze leer bij Plato tegen?

Zeker.

We hebben al gewezen op de mythe van de soldaat Er. We hebben verteld dat elke ziel in de toestand van de dood zijn eigen lot koos. Dat was, zoals gezegd, beeldspraak, waarmee bedoeld wordt, dat elke ziel in een nieuwe reïncarnatie het lot krijgt dat het zich op basis van zijn verleden zelf verworven heeft.

Let nu op dit interessante detail.

Plato beschrijft een van de zielen, namelijk de alom bekende Odysseus, een van de strijders die Troje hadden veroverd. Odysseus aarzelde en twijfelde bij het kiezen van zijn levenslot. Alle andere zielen hadden al een lot gekozen. Ten langen leste vond Odysseus een door iedereen versmaad lot. Het was het lot van een ambteloos burger. Odysseus was in zijn vorige leven gelouterd en had alle eerzucht laten vallen.

Hij wilde geen roem of heldhaftigheid. Daarom kon hij tot zijn grote verbazing vaststellen, dat het door iedereen afgewezen lot, het lot was dat hem het beste paste. Met andere woorden, het is precies het leven, deze vorm van gemanifesteerd leven, die hij kon worden. Niet iets anders. Niet iets slechters. Niet iets beters.

De leer van zelfwording verklaart ook waarom elk wezen zijn eigen individuele kenmerken en zijn diepste eigenheid heeft. Daarom beweert Plato dat "de natuurlijke aanleg van de een niet gelijk is aan die van de ander, maar dat we van nature verschillend zijn. De een is geschikter voor dit werk, de ander voor ander werk."⁽¹⁷⁾

Dit is een van de kerngedachten van Plato's ideale staat, net zoals je dat ook terugvindt in het boek uit het Nieuwe Testament, de *Handelingen van de Apostelen*.

Iedereen brengt zijn eigen natuurlijke talenten in, zodat het geheel harmonieus functioneert. Dat is de rechtvaardigheid die Plato zoekt in de staat.⁽¹⁸⁾

Voordat we het vijfde Juweel gaan bespreken, willen we nog wel benadrukken dat *Swabhāva* niet betekent dat je altijd hetzelfde blijft, dat je niet kunt groeien.

Het tegenovergestelde is waar. Je wordt namelijk ook steeds meer – en dat is de tweede betekenis van *Swabhāva* – je Hoger Zelf, je wordt steeds meer wat je in je diepste wezen bent: de innerlijke God.

Progressieve evolutie

Deze gedachte komt vooral terug in het vijfde Juweel, de leer van de progressieve evolutie. En wanneer ik het woord ‘evolutie’ gebruik, dan doen we dat in zijn oorspronkelijke betekenis: ‘het ontvouwen’, ‘het uitrollen’, ‘het uitpakken’ van wat al aanwezig is. En iedereen is in staat om dit evolutieproces zelf in handen te nemen. Plato zegt hierover dat ... *het vermogen en het werktuig om te leren reeds in de ziel van elkeen bestaat.*⁽¹⁹⁾

De mens beschikt over alle vermogens die in de kosmos bestaan. Blavatsky maakt dit duidelijk met het idee dat elk wezen een monade is, in essentie grenzenloos bewustzijn.

Je kunt deze vermogens in jezelf wekken en activeren. Dat is de achtergrond van de allegorie van de grot. Hier wordt eigenlijk een inwijding beschreven. Zodra je bewustzijn zich uitbreidt, leer je deze andere bewustzijnsferen kennen — ja, je *wordt ze* in zekere zin. Eerst leer je de astrale werelden kennen, daarna de mentale en spirituele werelden buiten de grot. Uiteindelijk zal je de eenheid van al het leven ervaren. De aspecten die bij deze toestanden horen, zijn in je aanwezig en je activeert ze.

Daarom zegt Plato op verschillende plaatsen in zijn omvangrijke werk dat leren herinneren is. Je wekt als het ware de kennis, de wijsheid die in je aanwezig is, maar die je nog niet actief hebt gemaakt. Of om het in platonische beeldtaal te zeggen: diep in jezelf heb je kennis van de ideeën, de grondslagen van de kosmos en de mens. En die kennis kun je je weer *herinneren*. (In het Grieks: *anamnèsis*).⁽²⁰⁾ Ofwel, zoals je een cadeau uitpakt, zo kun je die kennis in jezelf ‘uitpakken’, ontwikkelen.

In de dialoog *Meno* ontdekt een ongeschoolde persoon, een slaaf, bepaalde wiskundige regels door alleen maar een aantal vragen te beantwoorden. Hoe had hij deze kunnen ontdekken als deze kennis niet al in hem aanwezig was?⁽²¹⁾

Twée Paden

Nu moeten we nog de vraag beantwoorden met welk motief we de ethiek beoefenen die tot een hoger bewustzijn leidt. In het Juweel van de Twée Paden wordt een antwoord gegeven.

Je kunt ethisch leven en daardoor de geestelijke werelden betreden omwille van je eigen geluk. Of je kunt het uit mededogen doen. En dat betekent dat je het doet om je medemens de weg uit het labirint te wijzen dat het uiterlijke leven zo vaak is. Leven ten dienste van het geheel is dan je doel. Je bewustzijns-groei is een bijkomstig gevolg. Herinner je je nog de allegorie van de grot waarin iemand uit zijn ketenen werd bevrijd? Nadat deze

man veel grotere en gelukkiger bewustzijnstoestanden had leren kennen – de werelden buiten de grot – wilde hij terugkeren naar zijn broeders die nog steeds in die donkere grot zaten.

Kan er gelukzaligheid bestaan als alles wat leeft moet lijden?⁽²²⁾

Zou dit niet het motief zijn van de man die terugkeert in de benauwdheid en bekrompenheid van het leven in de grot? Koos deze man niet voor zichzelf maar voor de mensheid?

Feitelijk staan wij allen op zo’n kruispunt. Welk Pad bewandelen we? Dat van onze eigen zaligheid? Of dat van het Mededogen?

Het hoeft geen verbazing te wekken dat Plato, als vertegenwoordiger van de Loge van Wijsheid en Mededogen, het mededogen centraal stelde. In *De Staat* zegt hij over de leiders van een ideale staat, dat ze niet hun eigenbelang dienen maar wat in het belang is voor degenen die ze leiden. Het gaat niet om het geluk van een klasse, maar om het welzijn van de gehele staat. Precies zoals een goede dokter niet voor zichzelf maar voor zijn patiënten zorgt en een goede kapitein voor zijn matrozen.⁽²³⁾

Het kennen van het Zelf

Ten slotte het zevende Juweel, het meest mystieke, dat de andere zes in zich verenigt en er een diepere inhoud aan geeft. We hebben dit Juweel *het kennen van het Zelf* genoemd, een vertaling uit het Sanskrit: *Ātma-Vidyā*.

Met ‘Zelf’ bedoelen we hier niet ons ego of onze persoonlijkheid, maar de essentie van ons wezen. En dit zevende Juweel leert ons dat de kern van ons wezen dezelfde is als de kern van het universum. Plato drukt dit symbolisch uit in het beeld van de ZON, die door de bevrijde uit de grot – de ingewijde – aanschouwd en herkend wordt als de bron waaruit al het leven voortkomt.

De Zelfkennis van het zevende Juweel van Wijsheid is dus niet de kennis van onze goede en slechte eigenschappen, onze persoonlijke kenmerken, hoe interessant en in zekere zin ook nuttig deze kennis mag zijn. Het zevende Juweel gaat over de kern van alle dingen, alle wezens. Het is de essentiële eenheid, de essentie van alles, de Bron waaruit alles voortkomt. En wat misschien wel het belangrijkste is: deze kern is te kennen.

In *Phaidros* beschrijft Plato het als volgt: *Het kleurloze, vormloze, ontastbare, werkelijk zijnde Zijn, alleen waarneembaar door het verstand, de stuurman der ziel, dat Zijn waarop alle ware kennis betrekking heeft ...*⁽²⁴⁾ Voor alle duidelijkheid: in de oorspronkelijke Griekse tekst staat *nous*, dat in het Nederlands als ‘verstand’ vertaald wordt.

Engelse vertalers kiezen vaak voor het woord ‘mind’. *Nous* is echter meer dan verstand, het is het *verlichte denken*, wat in het Sanskrit *buddhi-manas* wordt genoemd. Door het begripsvolle, intuïtieve, verlichte denken, dat de samenhang van alles doorziet, kunnen we de eenheid van het werkelijk zijnde Zijn waarnemen.

Deze eenheid noemt Plato *de idee van het Goede*. Het is de bron van alle andere ideeën en de basis van de werkelijkheid.

Volgens Plato kun je de Eenheid kennen, iets wat ook de Theosofie onderwijst. Al kunnen we de idee van het Goede nooit in haar volle omvang bevatten, we kunnen iets ervan in ons bewustzijn laten doordringen. Ja, dit te doen, is de zin van het leven, het doel van de filosoof.

Het is deze centrale gedachte die later bij de neoplatonisten – met name bij Plotinus – een centrale rol in het denken speelde. En Plotinus beweerde dat zijn leer niets anders was dan die van Plato.

Impulsen van de Loge van Wijsheid en Mededogen

Welnu, beste vrienden, ik denk dat ik voldoende bewijs heb geleverd dat de filosofie van Plato, zoals blijkt in zijn dialogen, is terug te vinden in de Theosofie, die vanaf 1875 door H.P. Blavatsky en haar Leraren opnieuw aan de mensheid werd gegeven.⁽²⁵⁾

De impuls die de Loge van Wijsheid en Mededogen 2500 jaar geleden met de komst van Plato gaf, heeft eeuwenlang zijn invloed kunnen uitoefenen. Zelfs in de donkere periode van de middeleeuwen was er, dankzij de vertaling van sommige van zijn werken in het Latijn, een zekere invloed van Plato. Later, tijdens de renaissance van Florence, werden al zijn werken in het Latijn vertaald, en nog later in de volkstalen. Daardoor nam zijn invloed nog meer toe.

Nog steeds zijn er mensen die het werk van Plato zeer hoogachten. Ze voelen misschien onbewust dat er waarheid schuilt in zijn leer. Dat is op zich niet verwonderlijk, want nogal wat mensen die nu leven, hebben 2000 tot 2500 jaar geleden in landen geleefd waarin de cultuur en filosofie uit het oude Griekenland, sterk aanwezig was. Door de veroveringen van Alexander de Grote werd het Griekse gedachtegoed, waarin Plato zo'n prominente rol speelt, zowel naar het oosten als westen verspreid. Velen van ons hebben daardoor kennisgemaakt met de grote Griekse wijsgeer.

Laten we hopen, en er hard aan werken, dat ook de impuls van de Loge van Wijsheid en Mededogen van

1875 minstens tweeduizend jaar, net als de filosofie van Plato gedaan heeft en nog doet, mensen zal helpen en inspireren een deugdzzaam leven te leiden.

Referenties

De vertalingen van de citaten van Plato zijn uit: *Plato. Verzameld werk*. In de vertaling van Xaveer de Win. Baarn, Ambo, 1980. De nummers verwijzen naar de internationaal gehanteerde Stephanus-paginerings.

1. Brief VII, 341c-341e.
2. *Philebus*, 16c.
3. *Phaedrus*, 245c-245d.
4. *De Staat*, 507b-509c.
5. *Phaedrus*, 246a-247e.
6. *Timaeus*, 29a-31c.
7. *De Staat*, 435e.
8. *De Staat*, 544e.
9. *De Staat*, 514a-517a (uitleg in 517a-521b).
10. *Phaedo*, 71e-72a.
11. *De Staat*, 444c-445b.
12. *Apologie*, 28b.
13. *De Staat*, 380a-380b.
14. *Crito*, 49a-54e.
15. *De Staat*, 614a-621d.
16. *De Staat*, 441a-441c.
17. *De Staat*, 370a-370b.
18. *De Staat*, 433a.
19. *De Staat*, 518c.
20. *Phaedo*, 72e-77a.
21. *Meno*, 82b-86c.
22. H.P. Blavatsky, *De Stem van de Stilte*. Fragment 3: 'De zeven portalen'. Den Haag, Stichting I.S.I.S., 1992, p. 187.
23. *De Staat*, 342d-342e.
24. *Phaedrus*, 247c. Zie voor het oorspronkelijke Grieks: http://www.ldysinger.com/@texts/0-03_plato/04_phaedrus.htm.
25. Gottfried de Purucker noemt Plato een Theosoof. Zie: *Studies in Occult Philosophy*. Covina, California, Theosophical University Press, 1945, p. 553. Vraag: 'Plato on two world-souls'. (Bron: <https://blavatskyhouse.org/literature/gottfried-de-purucker/studies-in-occult-philosophy/>).

Keramiek van Melissa Stern.

Psychologische beïnvloeding: hoe te herkennen en hoe te voorkomen?

Hoe oorlogstaal het zicht op vrede belemmert

Kerngedachten

- » Ons denken speelt een allesbepalende rol in de wereld zoals we hem vormgeven: alles begint met gedachten.
- » Psychologisatie, het beïnvloeden van het denken, is daarom een niet te onderschatten probleem en oorzaak voor vele conflicten in de wereld.
- » Het is onze lagere psychische natuur die beïnvloedbaar is, omdat het verblind door eigenbelang onbewust en ongefilterd gedachten overneemt die het zelf meent te vormen.
- » Onzelfzuchtigheid en zelfstandig denken vormen ons mentale immuunsysteem, waardoor we niet besmet kunnen worden door afgescheiden denken als angst en haat.

De wereld bevindt zich momenteel in turbulente tijden, om het zacht uit te drukken. Op verschillende continenten woeden oorlogen en lijken democratieën op het spel te staan. De samenleving verhardt door polarisatie, nuance verdwijnt en onderwerpen worden gereduceerd tot zwart-wit-discussies: je bent voor of tegen. Sociale media spelen hierin een zeer grote rol. Gevoed door algoritmes raken mensen steeds verder geïsoleerd in een bubbel waarin ze voortdurend in hun 'eigen gelijk' bevestigd worden, waar of niet. Maar sociale media zijn *niet de oorzaak* van de huidige crises, ze leggen alleen bloot wat er aan ten grondslag ligt en altijd al aanwezig was: de beïnvloedbaarheid van het denken. Dat is het werkelijke probleem. Dit artikel gaat over die beïnvloeding, hoe we het proces kunnen herkennen en wat we kunnen doen om onszelf en anderen ertegen te beschermen.

De kracht van het denken

We zijn niet vanzelf in de situatie terechtgekomen waarin we ons nu bevinden. Er is geen sprake van een proces dat zich automatisch voltrekt en waar we aan overgeleverd zijn, maar er zit een oorzaak achter. Die oorzaak is terug te voeren op ons denken. 'Ideeën regeren de wereld' is een veel aangehaalde uitspraak van Plato, die stelt dat de fysieke wereld een afspiegeling is van de wereld van ideeën.

Dit is niet zomaar een aardige filosofische gedachte, het is de onmiskenbare realiteit van alledag. We zijn het er

ons misschien niet van bewust, maar werkelijk *alles* begint met gedachten. Onze communicatie in woord, schrift of beeld: het zijn gedachten. Wetenschap, filosofie, religie: gedachten. Politieke stelsels, uitvindingen, architectuur, onderwijssystemen... het zijn allemaal gedachten. Als mens hebben we een lichaam, bewegen we ons in een uiterlijke wereld, maar *leven* we in een wereld van ideeën, in een gedachte-wereld die we met ons denken opbouwen. Daarom is het denken zowel de bron, de oorzaak als de oplossing van disharmonie. Als je hier even bij stilstaat en je je

realiseert welke fundamentele plek gedachten en het denkproces innemen, is het verwonderlijk hoe weinig aandacht eraan wordt gegeven om ze onder controle te houden. Aan de verantwoordelijkheid bijvoorbeeld die we hebben voor de gedachten die we verspreiden. Of het belang van het beheersen, het bewust kunnen selecteren van de gedachten die we tot ons nemen. Het is het gebrek aan dit laatste, waar de kern van het probleem van de beïnvloedbaarheid van het denken ligt.

In de ban van oorlogsretoriek

Een voorbeeld van een terrein waarop dit probleem zich momenteel voordoet, is het oorlogsdenken en de oorlogstaal die alomtegenwoordig gebezigd wordt. Van politieke arena's tot aan talkshowtafels, overal worden discussies gevoerd over geopolitieke strategieën, de nieuwste wapentechnologieën en opbouw van militaire machten. Dit gebeurt met een intellectuele koelheid alsof oorlog een onvermijdelijke noodzaak is en voor oplossingen kan zorgen, waarbij bovendien het doel de middelen lijkt te heiligen.

Maar oorlog is nooit ofte nimmer een oplossing. Wapens vernietigen alleen lichamen, nooit de gedachten of ideologieën die aan een oorlog ten grondslag liggen. Want ook oorlog is gebaseerd op gedachten. Sterker nog, oorlogsgeweld zal de gedachten van haat en angst alleen maar doen toenemen. Het kan daarom nooit een oplossing zijn voor welk conflict dan ook. De enige zekerheid die het biedt is die van ondraaglijk leed dat tot decennia van trauma's leidt, een disharmonie die in de toekomst hersteld moet worden.

Toch zien we bij regeringsleiders een constante focus op bedreiging en bewapening. De bijeenkomst van de NAVO-top van 2025 in Den Haag stond volledig in het teken ervan. Een veelgehoorde uitspraak de laatste tijd is: "Wie oorlog wil voorkomen moet zich erop voorbereiden." Dat zelfs de secretaris-generaal van de NAVO deze slogan herhaalt en daarbij beelden oproept van de verschrikkingen uit de Tweede Wereldoorlog om ons een gevoel van urgentie in te boezemen, laat de ernst van het probleem zien dat we in dit artikel aankaarten. De premier van Groot-Brittannië, die sprak over een NAVO die dodelijker dan ooit zal zijn ... De vanzelfsprekendheid waarmee er gepraat wordt over oorlog, het vernietigen van mensenlevens, van naasten, is schokkend. Het lijkt wel alsof we op dit moment in de ban van oorlog zijn, alsof we onder de hypnose van oorlogsgedachten staan.

Hoe kan dit nu gebeuren?

Psychologisatie

Hypnose is een algemeen bekende term voor het verschijnsel waarbij iemand in een tranceachtige toestand onder de invloed van de hypnotiseur komt. Het is van het Griekse woord *hypnos* afgeleid, dat slaap betekent, omdat degene die onder hypnose is, zich in een toestand bevindt die op slaap lijkt. Dat wil zeggen dat het actieve waakbewustzijn, het centrum van onze wil, zich in een passieve toestand bevindt. Onzelfbewust. En het is deze passieve toestand van ons denkbewustzijn, de afwezigheid van het zelfstandig denken, dat maakt dat een mens beïnvloedbaar is.

Maar hypnose is slechts één aspect van een overkoepelend fenomeen van beïnvloeding. Eén van een tal van verschijnselen dat ook wel *psychologisatie* genoemd kan worden: de beïnvloeding van de psyche van de mens. Andere aspecten van psychologisatie kennen we onder andere onder de termen suggestie, fascinatie, (massa)hysterie en religieuze extase.

Wat al deze verschijnselen gemeen hebben, is dat door externe invloed, het eigen vermogen om zelfstandig na te denken beïnvloed wordt. Dit kan variëren van het volledig uitschakelen van de vrije wil, het leidende zelf van de mens, tot aan een subtiele vorm van suggestie, waarbij iemand nog wel *meent* zelfstandig te denken, maar niet door heeft dat hij of zij door beïnvloeding onbewust gedachten van de ander overneemt. Er is dus een scala aan gradaties van beïnvloeding, waarbij met name deze laatste subtiele vorm van suggestie zo gevaarlijk is, omdat men hierbij in de veronderstelling is zijn eigen gedachten te vormen, terwijl men ze in werkelijkheid ongefilterd overneemt.

Een eenvoudig praktijkvoorbeeld hiervan is wat we voorgeschoteld krijgen op televisie. De media in democratische landen zenden een ander geluid uit dan de staats televisie in dictatoriale regimes. Omtrent eenzelfde onderwerp worden verschillende verhalen verkondigd, waardoor in beide groepen landen verschillend gekleurde overtuigingen ontstaan bij delen van de bevolking. Onze bril wordt gekleurd door de manier waarop we de berichtgeving voorgeschoteld krijgen. Maar dit *hoeft* niet het geval te zijn, als we door de gekleurde berichtgeving heen, de achterliggende werkelijkheid kunnen zien. Dat brengt ons bij de vraag wat in ons beïnvloed wordt en hoe we ons daartegen kunnen beschermen.

Wat in ons wordt beïnvloed?

De term psychologisatie is in die zin een heel geschikte term, omdat het precies aangeeft waarop de beïnvloeding betrekking heeft. Namelijk de psyche van de mens, dat deel van ons denkbewustzijn dat wordt gekenmerkt door emoties en begeertedenken.

Zoals alle religieuze en filosofische stelsels, wijzen de oude Grieken ons ook op het feit dat ons denkbewustzijn uit verschillende kwaliteiten bestaat, die grofweg in de volgende dualiteit te delen is: een deel dat op eigenbelang gericht is en een deel dat op het welzijn van het geheel gericht is; een deel dat zich met het uiterlijke materiële bestaan identificeert en een deel dat zich met de innerlijke geestelijke eenheid en verbondenheid identificeert. De eerste in deze tegenstellingen, deze twee polen van denken, noemden de Grieken de *psyche*, het lagere denken, de tweede *nous*, het hogere denken.

Psyche is wat in het Sanskrit *kāma-manas* wordt genoemd: het begeertedenken dat zich zichzelf centraal stelt, in de waan afgescheiden te zijn van het overige leven. Terwijl *nous* overeenkomt met *buddhi-manas*: het verlichtingsdenken, dat wordt gekarakteriseerd door begrip, wijsheid, het zien van verbanden, omdat het de eenheid van al het leven en de onlosmakelijke verbondenheid ervan ervaart.

In deze dualiteit is het onze psychische natuur, verblind door verlangens van zelfzuchtige aard, die beïnvloedbaar is, omdat het *chanteerbaar* is vanwege het eigenbelang dat er centraal in staat.

Terwijl bij het hogere denken van het *nous* – niet gehinderd door persoonlijke verlangens – het totaal van leven centraal staat, het belang van het geheel, waardoor het nooit gevoelig kan zijn voor persoonlijke omkoping. Niet het eigenbelang, maar Waarheid staat centraal: het feit dat al het leven uit dezelfde bron komt, één is in

essentie en volledig gelijkwaardig. Denken vanuit *nous* kenmerkt zich dan ook door rechtvaardigheid, mededogen, verantwoordelijkheid. Karakteristieken die stuk voor stuk de bescherming vormen tegen die beïnvloeding, zoals we straks verder zullen uitwerken.

Maar terug eerst naar de huidige wereldsituatie, want hoe kunnen we het proces van die psychologische beïnvloeding in de samenleving herkennen?

Hoe herken je psychologisatie van het volk?

Kort samengevat kunnen we psychologisatie herkennen aan de hand van de volgende drie aspecten:

- 1) het inperken van het kritisch, zelfstandig denken;
- 2) het verlammen van de vrije wil;
- 3) het beïnvloeden van het persoonlijk mentaal-emotionele denken.

Het zijn dan ook precies deze drie elementen die we terug kunnen zien in het proces dat plaatsvindt op verschillende plekken in de wereld waar het populisme de overhand krijgt. Populisten passen namelijk bij uitstek de techniek van psychologisatie toe om aan de macht te komen en relevant te blijven. De ‘brandstof’ voor hun succes is de ontevredenheid van het volk. Een onvrede die vaak ontstaat wanneer de maatschappij faalt in haar verantwoordelijkheid om iedereen een gelijkwaardige kans te bieden en de welvaart eerlijk te verdelen. Dan ontstaat er onvrede en het is deze onvrede van de persoonlijke mens die voor de populist als voedingsbodem dient om op te gedijen, om er door middel van psychologisatie op in te spelen en deze in stand te houden. Wie doorheeft hoe dit proces werkt, kan een aantal patronen herkennen, die zich niet voor het eerst in de geschiedenis voordoen, omdat het helaas een beproefd recept is.

1) Inperken zelfstandig, kritisch denken

Vrijwel het eerste wat we zien gebeuren in landen waar populistische leiders het voor het zeggen krijgen, is het inperken van het kritisch denken. Hierbij moeten de onafhankelijke media het vaak het eerst ontgelden. Dat gebeurt bijvoorbeeld door het overnemen van de publieke omroep door private bedrijven die bevriend zijn met de machthebber, zoals in Hongarije het geval was.

Een tweede terrein waar we inmenging zien plaatsvinden is de rechtspraak. Onafhankelijke rechters worden uit hun functie gezet en vervangen door rechters die de machthebbers gunstig gezind zijn. Een voorbeeld hiervan is het hooggerechtshof in de Verenigde Staten. Dan is er als derde nog het onderwijs dat het moet ontgelden.

Universiteiten, bij uitstek centra van het onafhankelijk en kritisch denken, worden onder druk gezet. Ook hiervan zien we voorbeelden in de Verenigde Staten, waar overheidssubsidie aan gerenommeerde universiteiten en onderzoeksprojecten stopgezet worden, omdat ze simpelweg niet in de ideologie van de huidige regering passen.

2) Bewust verwarring creëren omtrent waarheid

Gerelateerd aan het inperken van het zelfstandig denken, is de methode van het creëren van verwarring. Het vertroebelen van het onderscheid tussen feit en fictie, waardoor de grond onder de voeten van de toehoorder verdwijnt. Een voorbeeld hiervan is de dagelijks verkondigde tegenstrijdige berichtgeving die momenteel in de wereld plaatsvindt over de motieven en doelen van militaire agressie. Het doel van deze tactiek, van het voortdurend bewust verdraaien van de waarheid, is dat mensen aan het twijfelen worden gebracht en op een gegeven moment zo murw geslagen zijn, dat ze stoppen met zich af te vragen wat nu waar is en niet waar, waarmee de vrijheid om juiste, zelfstandige keuzes te maken, de vrije wil, in feite ingeperkt wordt.

3) Inspelen op de lagere emotionele natuur

Wanneer het kritisch denken en de vrije wil om zelfstandige keuzes te maken ingeperkt is, is de weg vrij voor het derde element van de daadwerkelijke psychologische beïnvloeding. Het inspelen op het instinctief reagerende deel dat gedomineerd wordt door persoonlijke emoties en begeerten van eigenbelang.

Angst is één van de krachtigste van dergelijke emoties, waarop ingespeeld wordt. Daarvoor is altijd een ‘vijand’ nodig waar die angst op gestoeld is. Karakteristiek daarom voor deze beïnvloeding is, dat er *altijd* een gevoel van afgescheidenheid aangewakkerd wordt. Door een ‘schuldige’ aan te wijzen die zogenaamd verantwoordelijk is voor de eerdergenoemde ontevredenheid van de burger, de welbekende zondebok: de ‘elite’, de ‘immigrant’.

Maar het zijn niet alleen negatieve emoties van antipathie en angst waar een manipulator op inspeelt. Er is nog een typische karakteristiek van de persoonlijkheid, dat net zo’n krachtig instrument is voor een manipulator om op in te spelen, en dat is ijdelheid, omdat ijdelheid ook een volledig op zichzelf gericht karakter heeft. Dan vindt de beïnvloeding plaats door vleierij. Vleierij is een beproefde methode voor manipulators om mensen voor zich te winnen, om ze een vals gevoel van waardering, van ‘gezien

worden’ te geven. In haar artikel ‘The dual aspect of wisdom’, zegt mevrouw Blavatsky hier het volgende over:

De ‘rijzende ster’, of hij nu theoloog, politicus, schrijver, wetenschapper of journalist is, moet beginnen met het strelen van de publieke voorkeuren en vooroordelen — een hypnotiserende methode die al zo oud is als de menselijke ijdelheid. Geleidelijk aan beginnen de gehypnotiseerde massa’s te spinnen; ze zijn klaar voor ‘suggestie’.⁽¹⁾

Net als haat en angst, vertroebelt ijdelheid het zicht op waarheid, omdat de mens door vleierij bespeeld, in zijn zelfgenoegzaamheid verblind wordt. Hierdoor is hij niet in staat de werkelijkheid te zien. Een actueel voorbeeld dat misschien niet direct op dit onderwerp slaat, maar wel illustratief is voor wat er plaatsvindt, is ChatGPT. De chatbot die op basis van kunstmatige intelligentie antwoord geeft en een hoge mate van vertrouwen geniet bij gebruikers, omdat het geprogrammeerd is om de vragensteller te prijzen en zelfverzekerd antwoord te geven.

Om te beginnen complimenteert ChatGPT de vragensteller vaak met: “wat een goede vraag”, of “interessant punt”. Vervolgens genereert het een perfect geformuleerd antwoord, dat taalkundig uitstekend in elkaar zit. ‘Betoverd’ door het compliment en de schijn van het kundig-ogende antwoord, wordt de vragensteller overtuigd, terwijl het antwoord inhoudelijk totaal naast de waarheid kan zitten. Hier zie je hoe een gevoeligheid voor deze uiterlijke schijn een vals vertrouwen wekt, waarmee een stukje kritisch denken verloren gaat.

Hoewel dit een serieus probleem blootlegt, is er in dit voorbeeld nog geen sprake van een bewust voeden van afgescheiden denken. Anders is dat voor het steeds meer opkomende nationalisme, waarbij doelbewust een vijanddenken wordt gevoed door de populist die zich opwerpt als ‘beschermer’ tegen deze vijand. Het typische wij-zij-denken waarbij de ‘wij’ als superieur wordt neergezet ten opzichte van de ‘zij’. Het is deze valse tegenstelling en fundamentele onwaarheid – we zijn immers in essentie gelijkwaardig – die leidt tot uitsluiting, de onderdrukking van minderheden en de ondermijning van democratie en mensenrechten.

Hoe kunnen we ons beschermen?

Wat kunnen we nu tegen deze psychologisatie doen? Het antwoord is simpel: we kunnen alleen beïnvloed worden zolang we er ontvankelijk voor zijn. Het is dus zaak vrij te zijn van gevoelens van zelfzucht, angst, ijdelheid en vooroordeel. Dat is natuurlijk makkelijker gezegd dan

gedaan, maar het begint bij het bewaken van ons denken, zodat we niet besmet kunnen worden door dergelijke gedachten. Je zou ook kunnen zeggen dat we ons *mentaal immuunsysteem* moeten versterken. Want net zoals ons fysieke lichaam vatbaar kan zijn voor ziektekiemen, kan ons denkbewustzijn vatbaar zijn voor mentale ziektekiemen. Dāmodar K. Māvalankar, een van de toegewijde leerlingen van de Meesters, zegt hier het volgende over:

Het is duidelijk dat, net zoals het fysieke lichaam onophoudelijke aandacht nodig heeft om het binnendringen van ziekte te voorkomen, de innerlijke mens evenzo een niet aflatende waakzaamheid nodig heeft, zodat geen bewuste of onbewuste gedachte, atomen kan aantrekken die ongeschikt zijn voor zijn vooruitgang.⁽²⁾

Dan zegt hij erachteraan: “Dit is de werkelijke betekenis van contemplatie.”

Een interessante aanvulling, omdat hij verderop over contemplatie zegt: “De eerste vereiste daarvoor is grondige zuiverheid van hart. ... Het cultiveren van het gevoel van onbaatzuchtige filantropie is het pad dat daartoe moet worden bewandeld.”

Kortom, de bescherming tegen psychologisatie bestaat uit de combinatie van een *waakzame activiteit* met een *onzelfzuchtige kwaliteit* van denken, waarbij de kwaliteit centraal staat.

Stap één is het concentreren van ons bewustzijn op ons innerlijke deel van onzelfzuchtige aard, van eenheidsdenken, van universele liefde voor al het leven. Om vervolgens *vanuit die toestand van eenheid*, visie en begrip je wil actief aan te wenden, en te toetsen of de gedachten die tot je komen met die kwaliteit in overeenstemming zijn.

Vandaar dat mevrouw Blavatsky in *De Stem van de Stilte* zegt: “Te leven om de mensheid ten zegen te zijn is de eerste stap.”⁽³⁾ Dit motief is de ultieme bescherming tegen psychologische beïnvloeding. Want op het moment dat je in staat bent jezelf te vergeten in dienst van het geheel en eigenbelang geen rol meer speelt, zijn we niet meer manipuleerbaar en dus immuun voor psychologische beïnvloeding. Wanneer ons eigen motief zuiver is, we ons morele kompas volgen en universeel liefhebben, zijn we feilloos in staat het motief te doorzien waarmee een ander ons probeert te overtuigen. Zit er een algemeen belang of een persoonlijk belang achter? Woorden mogen in dat geval nog zo mooi klinken, je persoonlijkheid nog zo gevleid worden, maar zodra je het achterliggende motief doorziet, verliest die schijn al zijn kracht. Dan zijn we in

staat werkelijk onafhankelijk en dus zelfstandig te denken. In zijn boek *Ethica* spreekt Baruch Spinoza over de mens die werkelijk vrij is in tegenstelling tot de mens die slaaf is van de omstandigheden.⁽⁴⁾ Daarin stelt hij dat we continu worden blootgesteld aan externe invloeden en dat ware vrijheid hierin bestaat, dat we die externe invloeden zelfstandig op waarde weten te schatten en ons er wel of niet door laten leiden. Zolang de mens zich laat sturen door passieve emoties als angst of woede, veroorzaakt door externe gebeurtenissen of anderen, worden we erdoor gevangen en zijn we slaaf van de omstandigheden. De vrije mens is vrij, omdat hij vanuit *nous*, vanuit rede en begrip zijn lagere natuur beheerst. Hij wordt niet geleefd door anderen, maar heeft het roer in eigen hand, geleid vanuit eigen innerlijke wijsheid en kracht, die door geen enkele manipulator beïnvloed kan worden.

Het roer in eigen hand hebben, betekent ook dat je niet hoeft te leunen op anderen, niet meer de zogenaamde ‘sterke man’ nodig hebt die een zondebok voor jouw onvrede aanwijst, en je daarmee tot slachtoffer maakt. Je bent namelijk nooit slachtoffer in het licht van karma. Zet je daarom niet af tegen omstandigheden buiten je, maar kom in actie vanuit het besef dat je een verantwoordelijkheid hebt in het geheel waar je onlosmakelijk mee verbonden bent. Passiviteit en onverschilligheid zijn mentale ziektekiemen voor psychologische beïnvloeding. Neem daarom je verantwoordelijkheid, wees betrokken! Stel jezelf in nieuwe situaties telkens de vraag: is dit werkelijk zo? Waarbij je altijd de volgende drie toetsstenen kan gebruiken: is het logisch, is het universeel en is het rechtvaardig?

Positieve suggestie

Zoals Spinoza stelt, zijn we altijd blootgesteld aan externe invloeden. Of we willen of niet, we beïnvloeden elkaar altijd, omdat we in dezelfde gedachtesfeer van de planeet met elkaar verbonden zijn. Maar dat betekent ook dat we elkaar *positief* kunnen beïnvloeden en dat er zoiets als positieve, bovenpersoonlijke, harmonieuze suggestie bestaat. Dat noemen we dan inspireren. Maar waar psychologisatie op emoties van afgescheidenheid en eigenbelang inspeelt, wekt inspiratie juist gedachten van eenheid en verbondenheid op. Waar psychologisatie de vrije wil inperkt, wordt deze bij inspiratie juist volledig gerespecteerd. Wordt er *juist* een beroep gedaan op het zelfstandig denken, op de intuïtie van de innerlijke mens, om van binnenuit, op eigen kracht wijsheid te ontplooien. Ideeën regeren de wereld, zoals gezegd. Wat je voedt op

gedachtegebied, weerspiegelt zich uiteindelijk in de uiterlijke wereld. Het is daarom zaak constructieve denkbeelden te vormen en gedachten op te bouwen van een vreedzame, harmonieuze wereld, zodat de gedachte-wereld waar we in leven gevoed wordt met vredesdenken. Door actief het idee van universele broederschap – wereldpatriottisme zoals Katherine Tingley het noemt – te promoten en in praktijk te brengen. Door telkens wanneer er wij-zij-denken geuit wordt, te benadrukken dat we één mensheid zijn, één en dezelfde geestelijke oorsprong delen en daarom fundamenteel gelijkwaardig zijn. Dat is het werkelijke medicijn tegen de mentale epidemie van oorlogsdenken. Want de beste manier om oorlog te voorkomen is niet door je erop voor te bereiden, maar *door je op vrede te richten*.

Referenties

1. H.P. Blavatsky, 'The dual aspect of wisdom'. In: H.P. Blavatsky, *Collected Writings*. Volume XII. 1st edition. Wheaton, Illinois, The Theosophical Publishing House, 1987, p. 318-319. [*Lucifer*, Volume VII, No. 37, September 1890, p. 1-9.]
 2. Dāmodar K. Māvalankar, 'Contemplation I'. Opgenomen in: Sven Eek (red.), *Dāmodar and the Pioneers of the Theosophical Movement*. Adyar, The Theosophical Publishing House, 1978, p. 388-394.
 3. H.P. Blavatsky, *De Stem van de Stilte*. 2e druk. Den Haag, Stichting I.S.I.S., 1992, fragment 2 'De Twee Paden', p. 101.
 4. Baruch Spinoza, *Ethica*. Vele edities. Hoofdstuk V (over de macht van de rede of de menselijke vrijheid). Onder andere is de laatste stelling van dat hoofdstuk (stelling XLII) interessant.
-

Gottfried de Purucker over het onderscheid tussen wijze en zelfzuchtige suggestie

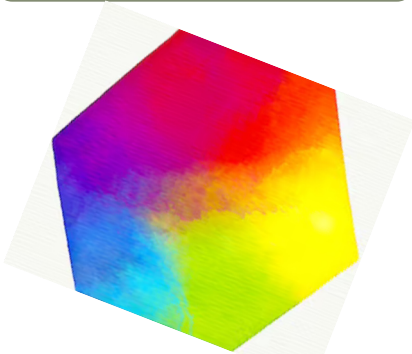
“Maar er is een zeer groot verschil tussen het opwekken van een spirituele verheffing in anderen, die uitmondt in innerlijke verlichting – in het één worden met de innerlijke Christus, de innerlijke God of de innerlijke Buddha, en het intellectuele licht en begrip die hiermee gepaard gaan – enerzijds; en anderzijds de suggestie, die eropuit is om zaden van persoonlijke wil of begeerte of van kwaad in andermans denken op te wekken, om daar individueel of persoonlijk gewin uit te halen. Is er geen verschil tussen deze twee gevallen? Zeer zeker wel.”

Maar dan rijst weer een andere vraag. Zijn wij op grond van dit verschil gerechtigd, is het daardoor geoorloofd, om onze medemensen bloot te stellen aan suggestieve gedachten, zelfs al was het met het doel hen te verbeteren? En het antwoord luidt: “Nee, want dit komt neer op het begaan van dezelfde morele misdaad in de tempel van het Hoogste innerlijke, waarover ik zojuist sprak: de poging om die wil of die intelligentie, buiten zijn eigen initiatief om, buiten zijn eigen vrije wil om, te beheersen; en juist daarin ligt deze misdaad. Alleen fanatiek egoïsme zou dit als juist en toelaatbaar kunnen beschouwen.”

Wat we door middel van de eerdergenoemde geoorloofde suggesties kunnen doen, is trachten om de individualiteit in de mens zelf – zijn eigen wilskracht – op te roepen, waardoor zijn innerlijke verandering ontspringt aan de kern van zijn eigen wezen. Maar het is niet goed om de gedachtezaden van ons eigen denken in het denken van een ander over te planten, waar ze zonder uitzondering zullen ontkiemen in dezelfde mentale ether, waaraan zij in ons ontsprongen zijn.

Hoe passen we deze geoorloofde suggesties toe? Dat doen we door bovenpersoonlijke lering, door edele gedachten naar voren te brengen, door ons voorbeeld, door aanwijzingen, door de toehoorder te zeggen waar hij waarheid kan vinden en deze zelf kan ontdekken; niet door hem te zeggen: “Dit is de waarheid. Dit is wat u moet aanvaarden, omdat ik zeg dat het zo is.” Beslist niet. Wij zeggen: “Hier is kennis. Kom en drink uit deze wateren van het onsterfelijke leven. Hier is wijsheid. Maak haar u eigen. Gebruik uw eigen wil, uw eigen intelligentie. Wek datgene in u op, wat onfeilbare kennis bezit.” En u kunt dit ...

Bron: G. de Purucker, *Theosophy and Modern Science. Volume II. Point Loma, California, Theosophical University Press, 1930, p. 604-605. Vertaling door de redactie.*

Elk mens creëert een unieke mix van eigenschappen.

Kerngedachten

- » Skandha's zijn bundels eigenschappen die elk wezen nodig heeft om zich te kunnen manifesteren.
- » Bij de dood laten we de Skandha's achter ons. Ze ontbinden zich, maar blijven als kiem bestaan.
- » Bij de geboorte bouwen we de Skandha's weer op.
- » Tijdens ons leven vormen en hervormen we steeds de Skandha's, die in een volgend leven onze nieuwe persoonlijkheid zullen vormen.
- » Alle gemanifesteerde wezens zijn samengesteld en vloeien voort uit de ongemanifesteerde monade: het in essentie grenzenloze bewustzijnscentrum.

Skandha's

De steeds veranderende eigenschappen van onze eeuwige kern

De leer van reïncarnatie houdt in dat in elk nieuw leven de mens het gevolg is van de oorzaken – de gedachten en daden – van zijn vorige leven(s). Maar als de mens sterft, zo leert de Theosofie, laat hij alle lagere, persoonlijke karakteristieken achter. Die kunnen niet mee naar de spirituele droomwereld, de toestand van bewustzijn die *Devachan* wordt genoemd. Hoe kan het dan dat bij een nieuwe geboorte de mens ook in zijn persoonlijke natuur het gevolg is van de oorzaken uit zijn vorige incarnaties? Het antwoord moet gezocht worden in de *Skandha's*.

Bundels van eigenschappen

Het Sanskrit-woord 'Skandha' is vooral in het Buddhisme een bekende term, die onze theosofische Leraren hebben overgenomen. De Skandha's zijn 'aggregaten' of 'bundels van eigenschappen'. De gedachte is dat Skandha's de *gemanifesteerde* mens vormen, zoals trouwens elk gemanifesteerd wezen, want elk wezen, van god tot regenworm, is opgetrokken uit zijn Skandha's. Laten we ons echter in dit artikel vooral beperken tot de mens.

Welnu, het denkende wezen dat we mens noemen, is *in essentie* een goddelijk wezen, een *monade*, een *in essentie* grenzenloos bewustzijnscentrum. De eigenschappen en vermogens die in de monade besloten liggen, heeft de mens bij lange na nog niet allemaal ontwikkeld. De eigenschappen waar hij wel beschikking

over heeft, heeft hij zelf gedurende een lange evolutietocht ontwikkeld. Het betreft een scala aan eigenschappen, van spirituele inzichten, moreel besef, mentale activiteiten, begeerten, emoties, tot fysieke eigenschappen. Ze worden bij elke nieuwe incarnatie voortgebracht door of afgeleid van een van de Skandha's.

Nu heeft elke manifestatie een begin en bijgevolg ook een eind. De Skandha's hebben dan ook betrekking op alles wat eindig en niet duurzaam in de mens is. Deze bundels van eigenschappen zijn daarom altijd van een beperkt bestaan. Een van de Meesters van Wijsheid en Mededogen spreekt in dit verband over *Sakkayaditthi*, de waanvoorstelling een op zichzelf staande, individuele entiteit te zijn, die losstaat van de totaliteit van het leven.⁽¹⁾ Straks meer daarover.

Vijf of zeven Skandha's

In de buddhistische literatuur worden (meestal) vijf Skandha's genoemd. De vijf Skandha's van ieder mens worden als volgt benoemd: *rūpa* (vorm), de materiële eigenschappen of attributen; *vedanā* (sensaties, waarnemingen, gewaarwordingen); *saññā* (bewustzijn, abstracte ideeën); *saṅkhāra* (zowel fysieke als mentale neigingen); *viññāna* (kennis), mentale en morele aanleg.⁽²⁾ Wie bekend is met de zevenvoudige samenstelling van de Mens, zoals die meestal in de theosofische literatuur gebruikt wordt, kan de vijf lagere bewustzijnsaspecten in deze Skandha's herkennen: *manas* (het mentale); *kāma* (begeerte); *prāna* (de vitaliteit); het *linga-śarīra* (het modellichaam, ook wel het astraallichaam genoemd, samenhangend met onze gevoelens en emoties); en *sthūla-śarīra* (het fysieke lichaam). Twee van de bewustzijnsaspecten hebben we nu nog niet genoemd, te weten: *buddhi* (het verlichtingsbeginsel) en *ātman* (het Zelf, of het ervaren van de Eenheid). Je zou dus verwachten dat er zeven Skandha's zijn. En dat klopt ook.

De Meester schrijft dan ook in zijn brief dat alles in het universum zevenvoudig is en dat er daarom ook zeven Skandha's zijn. Twee zijn echter nog niet of nauwelijks ontwikkeld en de namen van die twee worden door de Meester niet gegeven.⁽³⁾

Skandha's en levensatomen

Zoals gezegd is de mens een monade. Bij elke nieuwe geboorte gaat hij de samenwerking aan met de in vorige levens opgebouwde Skandha's. Het zijn de Skandha's die de gereïncarneerde mens samenstellen. Nu zijn die Skandha's op zich weer samengesteld uit kleinere bewustzijnscentra, die we elementalen of levensatomen noemen: onzelfbewuste entiteiten, die onderaan de ladder van levende wezens staan.

Alles in de oneindige Kosmos leeft. De Skandha's moet je dan ook niet zien als levenloze bouwstenen die de eigenschappen bevatten die de mens opbouwen. De Skandha's zijn aggregaten van leven, die met de mens samenwerken. Dankzij die levende wezens kan de mens zijn volledige voertuig opbouwen, waarmee hij een 'terrein' schept waarop die levende wezens van de Skandha's *hun* evolutie kunnen voortzetten.

Skandha's zijn dus verbonden met of samengesteld uit deze onpersoonlijke, onzelfbewuste levende energiecentra van verschillende graden, die behoren tot het laagste natuurrijk dat we kennen. De aard van die wezens weerspiegelt altijd precies de aard van het leidende menselijke bewustzijn; als

we ons bewustzijn hervormen, hervormen we dus ook onze Skandha's of trekken we andere aan.

De Skandha's veranderen daarom voortdurend. Met betrekking tot ons fysieke voertuig is dat algemeen bekend. Er is een constante uitwisseling van atomen. Nieuwe cellen worden aangemaakt, oude worden afgevoerd. Elke zeven jaar is het fysieke voertuig van de mens volledig vernieuwd. Maar dezelfde verandering, diezelfde constante beweging, zien we bij de andere Skandha's. Elke nieuwe gedachte die we denken, elke nieuwe emotie, een plotselinge woede, een depressieve periode, een vlaag van vreugde, een zelfzuchtige begeerte, een vriendelijke houding, een neiging tot meditatie, enzovoort, doen de Skandha's, die de *gemanifesteerde* mens opbouwen, veranderen, waarbij we ook andere zullen aantrekken.

Zo zullen bij de meeste mensen de Skandha's bij hun geboorte niet hetzelfde zijn als bij het sterven. Natuurlijk zal de mens die niet geneigd is tot verandering en verward blijft vasthouden aan zijn eigen gedachten en meningen, minder aan verandering onderhevig zijn dan de onderzoekende mens, die met open gemoed het leven tegemoet treedt. Maar zelfs die eerste zal veranderd zijn, al was het maar dat bepaalde gedachten – bepaalde levens-atomen – zich dieper in de Skandha's ingedrongen hebben.

Hiërarchische verhouding

Alles in de Natuur verhoudt zich in hiërarchisch verband. De Skandha's onderling verhouden zich ook hiërarchisch. Maar er is ook een hiërarchisch verband tussen het menselijke bewustzijn, de Skandha's en de levensatomen die de Skandha's samenstellen.

Laten we het met een voorbeeld illustreren. Stel dat de mens in bepaalde opzichten *onzuiver* denkt. Tegen beter weten in neemt hij enkele persoonlijke en zelfzuchtige beslissingen. Dat moet zijn weerslag hebben op de fysieke Skandha's, die opgebouwd zijn uit levensatomen. Wellicht dat dit tot gevolg leidt dat een nier – of beide nieren – niet meer optimaal kunnen functioneren, en het bloed niet meer volledig zuiveren. Het denken van de mens heeft dus de fysieke Skandha's en een van de organen 'aangetast'.

Maar dezelfde mens kan spijt krijgen van zijn zelfzuchtig besluit en herneemt zich, en geeft zijn leven een meer onzelfzuchtige richting. Zijn eerder genomen zelfzuchtige besluiten zijn daarmee niet verdwenen en zullen zich uitwerken, wellicht pas in een volgend leven. Ze zorgen voor enig lichamelijk ongemak. Maar afhankelijk van hoelang en hoe intens de mens in zijn zelfzucht gepersisteerd heeft, zullen die oorzaken na lange of korte

tijd uitgewerkt zijn en vanwege het meer onzelfzuchtige denken zullen in dit theoretische geval de fysieke Skandha's, en ook de levensatomen van de nieren, een andere impuls krijgen en hun zuiverende functie weer vervullen.

Het achterlaten van de Skandha's

Van de Skandha's wordt gezegd dat we ze bij de dood achterlaten. Hoe kunnen we dat opvatten?

Laten we allereerst duidelijk maken dat in de letterlijke zin van het woord 'dood' niet bestaat. Er is altijd leven. Wat plaatsvindt bij wat wij, vanuit het perspectief van de gemanifesteerde wereld, sterven noemen, is dat het menselijke bewustzijn zich losmaakt van deze uiterlijke wereld en zich begeeft naar de meer etherische, geestelijke werelden.

Veel van die werelden zal hij niet gewaarworden, omdat hij nog geen of nauwelijks affiniteit ermee heeft en er nog geen zelfbewuste ervaringen heeft opgedaan. Hij is als de kleuter in de collegebanken van de universiteit. De kleuter zit in zijn eigen droomwereld en krijgt alleen mee wat binnen zijn eigen bewustzijn past.

Als het menselijke bewustzijn dit uiterlijke gebied verlaat en trekt naar de innerlijke gebieden, heeft het zijn bundels persoonlijke eigenschappen, waardoor hij in dit uiterlijke leven kon leven, niet meer nodig. Hij laat ze daarom achter. Hij is als de poolreiziger die in de tropen komt en zijn dikke jas en sneeuwschoenen in de sneeuw achterlaat. In het stervensproces is de mens zelfs *gedwongen* ze achter te laten, omdat de Skandha's te grof zijn voor de meer spirituele contreien en daar simpelweg niet kunnen bestaan. Ze vallen uiteen in hun samenstellende delen.

Ten aanzien van het fysieke lichaam kunnen we dat waarnemen. Zodra het menselijke bewustzijn zich ervan heeft losgemaakt, het hart heeft opgehouden te kloppen, gaat het lichaam al snel tot ontbinding over. Maar de andere hoedanigheden, zoals gevoelens, emoties, begeerten en lagere gedachten, zullen eveneens tot ontbinding overgaan, zij het dat dit proces iets trager verloopt. Maar ook zij zijn te grof voor de spirituele werelden en gedurende het proces van het sterven zullen we die achterlaten. Niettemin antwoordt Helena P. Blavatsky op de vraag of bij de dood de Skandha's vernietigd worden, met: "Dat worden ze, en toch ook weer niet." Ze legt deze paradox verder uit: "Ze worden vernietigd als het materiaal waarmee de persoonlijkheid werkte; ze blijven bestaan als *karmische gevolgen*, als kiemen, die in de atmosfeer van het aardse gebied wachten om tot leven te komen."⁽⁴⁾

Het weer oppakken van de Skandha's

In de Natuur kan niets verloren gaan. De werkelijke Mens is een eeuwigheidspelgrim, een *monade*, een 'vonk van het eeuwig brandende kosmische vuur'. Maar alles verandert voortdurend. Niets blijft ook maar één seconde hetzelfde. Alles wordt daarheen getrokken, waarmee het in karakteristiek overeenstemt. Daarom moet de mens als hij na de dood naar de meer spirituele gebieden gaat, de lagere Skandha's achterlaten in dit uiterlijke gebied.

Toch gaan ook bepaalde elementen van de persoonlijke mens mee naar de spirituele werelden. We doelen op de bovenpersoonlijke idealen waar hij naar streefde, de spirituele aspiraties die hij nog niet ten volle wist te realiseren, zijn werkelijk onzelfzuchtige liefde voor zijn medemensen. Immers, ook een persoonlijke mens kan deze bovenpersoonlijke gedachten en aspiraties koesteren. Deze aspecten worden als de *essence* van het persoonlijke leven, als het bovenpersoonlijke aroma dat opstijgt, meegenomen naar de spirituele werelden, waar ze de illusoire droomtoestand creëren waarin het menselijke bewustzijn komt te verkeren. Zodra de energie van die bovenpersoonlijke tendensen is uitgewerkt, en de wil tot actief bestaan groter is dan de wil tot innerlijke rust, doet de dorst naar het uiterlijke leven de mens weer bewegen naar de uiterlijke wereld, naar al de zaken die hij tijdens het vorige leven niet heeft kunnen afmaken.

Buddhisten spreken in dit verband van *tanhā*, (of *trishnā* in het Sanskrit), de dorst naar de manifestatie, waardoor de mens weer aangetrokken wordt tot actief leven, om de draad weer op te pakken waar hij gebleven was. Het is diezelfde *tanhā* die ons elke morgen doet wakker worden, ook als we vergeten hebben de wekker te zetten.

Als we echter uit de slaap wakker worden, zijn onze Skandha's niet ontbonden. We kunnen, als ons bewustzijn zich weer identificeert met deze uiterlijke wereld, vrijwel meteen aan de slag. Na de dood evenwel zijn de Skandha's ontbonden. Ze moeten weer opgebouwd worden. Daarop doelde Helena Blavatsky toen ze zei dat de Skandha's ook *niet* vernietigd worden. Ze zijn *als kiem* nog steeds aanwezig, met een imprint van ons.

Meester K.H. vergelijkt dat met de vlam die een kaars 'voor altijd' verlaat. Maar, zo schrijft hij aan Sinnett: "(...) maar zijn de deeltjes die bewogen, en wier beweging de *objectieve* vlam deed ontstaan, daarmee ook vernietigd en verstrooid? *Nooit*. Steek de kaars weer aan, en dezelfde deeltjes zullen, door wederzijdse affiniteit aangetrokken, naar de pit terugkeren. Plaats een lange rij kaarsen op uw tafel. Steek er een aan en blaas haar uit; steek vervolgens een andere aan

en doe hetzelfde; een derde en vierde, enzovoort. Dezelfde stof, dezelfde gasdeeltjes – die in ons geval het *Karma* van de persoonlijkheid voorstellen – zullen te voorschijn worden geroepen door de omstandigheden die uw lucifer ze verschaft, om een nieuw licht voort te brengen (...).”⁽⁵⁾

Laten we niet vergeten dat de Skandha's zijn opgetrokken uit levende wezens, die in essentie, net als de mens, grenzenloos zijn. Ze kunnen nooit in absolute zin vernietigd worden. Ze worden soms wel aangeduid met de term *tanhische elementalen*, ofwel de levende wezens die onze dorst (tanhā) naar uiterlijk leven vormen.

De slapende wezens – de levensatomen – van de Skandha's worden gewekt. Of anders gezegd, het zaad of die kiem van de Skandha's wordt door de in Devachan ontwaakte mens, die zijn nieuwe incarnatie gaat opstarten, aangetrokken en tot actief bestaan belevendigd. Die kiem van de Skandha's wordt volgens de wet van aantrekking naar het bewustzijn van de mens getrokken, die uit die kiem een nieuw paar van Skandha's voor het nieuwe leven opbouwt. Zo worden de Skandha's weer bij elkaar geraapt en verenigd. De mens beschikt weer over zijn bundels van eigenschappen, over zijn persoonlijkheid en lichaam. Hij kan zijn evolutie voortzetten.

Skandha's en karma

Zijn de Skandha's die de reïncarnerende mens zijn nieuwe persoonlijkheid verschaffen, volkomen nieuw? Beschikt, met andere woorden, de mens over nieuwe eigenschappen en nieuwe karaktertrekken? Is hij een nieuwe persoonlijkheid?

Ook op deze vraag kun je niet met een volmondig 'ja' of 'nee' antwoorden. Het vereist een nauwkeurig nadenken om hierover een goed beeld te krijgen.

We hebben al vastgesteld dat tijdens het leven de Skandha's voortdurend veranderen. De ervaringen in slechts één leven laten dit ons al zien. De man van tachtig is niet dezelfde als de jongeman die hij eens was. Maar let wel: die oude man is wel het gevolg van de keuzes die deze jongeman, en later de volwassene, tijdens zijn leven heeft gemaakt. Als hij voortdurend heeft toegegeven aan zelfzuchtige begeerten en als hij geleefd heeft voor zijn pleziertjes, dan is hij een ander dan wanneer hij ook rekening heeft gehouden met de belangen van anderen en heeft nagedacht over de zin van het leven. Op dezelfde wijze is de nieuwe persoonlijkheid in de volgende wederbelichaming het totaal van de Skandha's die de oude persoonlijkheid in het vorige leven heeft gevormd. Ze wordt 'beloond' of 'gestraft' door de oude persoonlijkheid.

Bij elke gedachte die we denken, vormen of hervormen we onze Skandha's. Geleidelijk kunnen we onze Skandha's een heel andere karakteristiek geven. Onze gedachten nu bepalen niet alleen de toekomstige levensfasen van ons huidige leven (zie de foto), maar ook onze volgende incarnaties. Het getoonde beeld heet 'Seven Ages of Man' en is gemaakt door Richard Kindersley, in 1980. Het staat in Londen.

In een bepaald opzicht is er sprake van nieuw gevormde Skandha's en derhalve van een nieuwe persoonlijkheid die zijn eigen specifieke talenten, gebreken en eigenaardigheden heeft. De Skandha's zijn immers opnieuw gevormd. Maar aan de andere kant zal die nieuwe persoonlijkheid heel sterk lijken op de oude waar ze het regelrechte product van is. In feite werd die nieuwe persoonlijkheid al gevormd door de persoonlijkheid van het vorige leven. We zijn onze eigen schepper, onze eigen ouder. Gedurende ons hele actieve bestaan op aarde scheppen en vormen we onze persoonlijkheid van het volgende leven.

Ga maar na: op elk moment van de dag, ja, bij elke gedachte die we denken, vormen of hervormen we onze

Skandha's. Gedachten en gevoelens zijn de mentale elementen die de 'kleur' van een bepaalde Skandha bepalen en voortdurend doen veranderen, ook al verloopt dat veranderingsproces wellicht vrij traag. Geleidelijk kunnen we de Skandha's een heel andere karakteristiek geven. Die karakteristiek is volledig afhankelijk van de kwaliteit van onze gedachten. Denken we zelfzuchtige of onzelfzuchtige gedachten? Gedachten waar ons eigen ego de spil van is, of koesteren we universele ideeën? Die gedachten bepalen niet alleen het huidige leven. We bouwen door ons denken aan onze volgende incarnatie. We zijn voortdurend bezig het model te maken van ons nieuwe leven.

De nieuwe mens zal aangetrokken worden tot precies de omgeving waarin hij zijn opgebouwd karakter kan worden. Banden van sympathie en antipathie, de negatieve of positieve zaden in het door de Skandha's gevormde karakter, zullen hem precies die mensen doen ontmoeten – familie, vrienden, 'vijanden' – met wie hij in vorige levens een band had. Elke daad en elke gedachte bevat in zichzelf al het zaad van een in karakteristiek overeenkomstige reactie. Dus hoe die mensen met hem omgaan, of ze hem vriendelijk of vijandig tegemoet treden, wordt bepaald door zijn gedachten en daden uit het vorige leven.

We hebben onszelf gemaakt en maken ons toekomstig zelf voortdurend. Dus als het menselijke bewustzijn vanuit zijn rustperiode de draad weer oppakt, dan wordt hij precies diegene die hij van zichzelf gemaakt heeft, en komt hij terecht waar hij op basis van zijn karakter toe aangetrokken wordt. We oogsten altijd wat we gezaaid hebben.

Hoewel de Skandha's in een nieuwe incarnatie opnieuw samengesteld worden, en je dus in zeker opzicht kunt spreken van een nieuwe persoonlijke mens, lijkt die heel erg op de oude. Bovendien is de kracht achter die nieuwe persoonlijkheid nog steeds dezelfde als die welke achter de persoonlijkheid van het vorige leven werkzaam was. De mens is immers een monade, en die werkt door de gehele samengesteldheid van de mens.

De kern van ons wezen

Zoals we hierboven gesteld hebben, zijn de Skandha's, die de persoonlijke mens vormen, voortdurend onderhevig aan verandering. De onrustige jongeman groeit uit tot de kalme oude man; de persoonlijkheid van het vorige leven groeit uit tot de nieuwe persoonlijkheid in een volgend leven. De mens groeit en verandert steeds. De Buddha leerde dat er hoegenaamd geen blijvend beginsel in de

mens is. En toch zei hij erbij: zoek met toewijding je eigen zaligheid. Waar moeten we die zaligheid zoeken?

Nu impliceert verandering dat er *iets* moet zijn wat aan verandering onderhevig is. Als er *niets* is, dan kan er ook niets veranderen.

Welnu, het gemanifesteerde wezen en het voertuig waarin het zich hult – hoe ver dat wezen ook ontwikkeld moge zijn – veranderen onophoudelijk. Ze zijn samengesteld, en samengestelde dingen veranderen voortdurend.

Maar *achter* of *in* die verandering zit iets – de essentie, de *x-factor*, of hoe je het ook wilt noemen – wat als het ware de motor van de verandering is. In de Theosofie wordt die essentie 'monade' genoemd. Een monade is een bewustzijnscentrum, en de kern van elk wezen, ook van Skandha's.

Ligt het niet voor de hand dat we in die monade onze zaligheid moeten vinden? Als we ons ermee vereenzelvigen, stijgen we boven de beperking uit en worden we ons bewust van de essentiële Eenheid die aan al die samengestelde verschijnselen ten grondslag ligt.

Elke monade doet uit zichzelf een stroom van leven of bewustzijn voortkomen. Die stroom 'daalt af' naar de gemanifesteerde werelden. Op het geestelijk-goddelijke niveau van die stroom ontwikkelt zich een geestelijk wezen, een ego, dat zich hult in een voertuig. Dat voertuig is opgetrokken uit levende bouwstenen die de spirituele Skandha's vormen voor dat geestelijke wezen. En de stroom van bewustzijn daalt verder af, naar het mentale, het persoonlijke, het astrale gebied, waar eveneens wezens hun egoïteit ontwikkelen die zich uitdrukt in een voertuig dat hoort tot het gebied waarop ze zich bevinden. Om zich te kunnen uitdrukken heeft elk wezen een voertuig nodig. En voertuigen bestaan uit bundels eigenschappen, de Skandha's.

Je ziet hoe relatief alles is. Want ook de veel verder ontwikkelde wezens in de stroom van bewustzijn die uit de monade voortvloeit, manifesteren zich. En daarvoor hebben ook zij een voertuig nodig. En een voertuig is altijd samengesteld uit bepaalde elementen.

De gemanifesteerde mens, levend op deze kleine planeet Aarde, is evenzeer een straal van de monade. En aangezien die monade schier oneindige potenties en vermogens in zich draagt, die de huidige mens nog lang niet alle ontwikkeld heeft, zal hij in de toekomst heel andere eigenschappen uit zichzelf ontwikkelen. Die eigenschappen zullen ook een voertuig nodig hebben, bestaande uit monaden die minder ver zijn in het uitdrukken van hun spirituele kwaliteiten. Ook in de verre toekomst als we spirituele mensen zijn, zullen we Skandha's vormen. Daar

Alle dingen zijn samengesteld, leert de Buddha. Bewerk met toewijding je eigen zaligheid.⁽⁷⁾

doelde de Meester op toen hij over twee Skandha's sprak waarvan hij de naam niet kon noemen. Er zijn dus net zo goed spirituele Skandha's.⁽⁶⁾ De goden hebben ook hun Skandha's.

Maar alles wat je *bezit*, zul je eens verliezen, omdat het hoort bij een tijdelijke fase van je innerlijke groeiproces. Het is namelijk samengesteld en verandert daarom steeds. Het is alleen de achterliggende kracht, de monade, die, althans *voor ons*, onveranderlijk is.

Het is de taak van de mens en het is de zin van het leven, steeds meer en beter de goddelijke potenties van de monade vorm te geven. Daartoe reïncarneren we voortdurend, opdat we steeds beter de goddelijke potenties uit onszelf halen en uiteindelijk boven de tijdelijkheid van het gemanifesteerde leven kunnen uitstijgen. Zullen we dan ons voertuig om in deze wereld te werken voorgoed achter ons laten? Hebben we dat dan niet meer nodig, omdat we gelukzalig kunnen uitrusten in de goddelijke sfeer?

Het zou kunnen. Maar we hoeven het niet te doen. We zouden ook kunnen kiezen voor het mededogen en dan zouden we in ieder geval *een* voertuig in stand moeten houden. Want zonder een voertuig en de Skandha's die dat voertuig opbouwen, kunnen we hier niet leven en derhalve ook onze medemensen niet helpen en inspireren het Pad te betreden, dat ook hen doet verheffen boven de tijdelijkheid van het uiterlijke bestaan.

Referenties

1. M. (Mahatma) en K.H. (Mahatma), *De Mahatma brieven aan A.P. Sinnet*. Samengesteld en ingeleid door A. Trevor Barker. Den Haag, Theosophical University Press, 1979, brief nr. 16, p. 121 (Engelse editie in chronologische volgorde: brief nr. 68, p. 199).
2. Zie onder andere: ref. 1. Zie ook: G. de Purucker, *Occult Glossarium*. Den Haag, Stichting I.S.I.S., 1973, p. 216-217, lemma 'Skandha's'.
3. Zie ref. 1.
4. H.P. Blavatsky, *De Sleutel tot de Theosofie*. Den Haag, Theosophical University Press Agency, 1985, hoofdstuk IX, 'Enkele woorden over de skandha's', p. 143.
5. Zie ref. 1, brief 23B, p. 186 (Engelse editie in chronologische volgorde: brief nr. 93B, p. 327).
6. G. de Purucker, *Esoterisch Onderricht in de Oosterse School. Deel 1*. Den Haag, Stichting I.S.I.S., 1987, p. 541.
7. *Maha-parinibbana Sutta: Last days of the Buddha*, (Bron: <https://www.accesstoinsight.org/tipitaka/dn/dn.16.1-6.vaji.html>).

Welke invloed heeft onze kijk op het ‘ouder worden’?

Maart jongstleden werd een interessant onderzoeksresultaat openbaar gemaakt. Onderzoekers van *Yale University* hebben de gegevens van een eerder, langlopend onderzoek onder 65-plussers in de Verenigde Staten geanalyseerd. In dit onderzoek werden de deelnemers om de twee jaar getest op onder andere cognitieve vaardigheden, zoals geheugen en hun fysieke conditie. De groep van 11.000 mensen die zij hebben geanalyseerd, was (in die tijd) een *representatieve* steekproef onder de Amerikaanse bevolking, en omvatte dus zowel mannen als vrouwen, alle diverse etnische groepen, wel of niet gezond, arm en rijk, enzovoort. Het ging niet alleen om mensen die net gepensioneerd waren; er zaten ook mensen bij die al wat langer uit het arbeidsproces waren. De onderzoekers konden dus de mogelijke invloed controleren van al die verschillende factoren op de bevindingen.⁽¹⁾

Wat waren die bevindingen? In totaal liet 45% van de deelnemers gedurende een bepaalde periode van hun ouderdom een *vooruitgang* zien, óf mentaal, óf fysiek, óf allebei. Dit resultaat logenstraft de algemeen heersende opinie (of is het een angst?), dat je lichamelijke conditie en geheugen voor uiterlijke zaken na je 65e ‘bergafwaarts gaan’, langzaam of snel. Dat deze feiten niet eerder zijn ontdekt, wijten de onderzoekers aan het feit dat eerdere onderzoeken vooral keken naar de gemiddelde conditie van alle ouderen tezamen. Dan wordt de vooruitgang van een deel van de ouderen verhuld door het feit dat een andere groep wel achteruitgaat in conditie.

De volgende vraag ligt voor de hand: waarom versterken sommige ouderen wel, en andere niet hun rationele en fysieke capaciteiten? We citeren het persbericht:

Er was één heel interessante factor die eruit sprong: de overtuigingen die mensen hebben over het ouder worden zelf. Aan het begin van de studie werd deelnemers gevraagd hoe zij tegen ouder worden aankeken. Sommige mensen hadden vooral negatieve verwachtingen, bijvoorbeeld dat ouder worden gepaard gaat met verlies van vaardigheden. Anderen hadden een positievere kijk.

Die overtuigingen bleken sterk samen te hangen met latere

veranderingen in functioneren. Deelnemers met positievere opvattingen over ouder worden hadden duidelijk meer kans om zowel cognitief als fysiek vooruitgang te boeken. Dat verband bleef bestaan, zelfs wanneer rekening werd gehouden met andere factoren zoals leeftijd, geslacht, opleiding, chronische ziekten en depressie. ... Ouder worden betekent niet automatisch dat verdere ontwikkeling onmogelijk is.

... het is toch wel opmerkelijk dat zoiets als een overtuiging zoveel invloed kan hebben. Reden genoeg om de ouderdom dus wat positiever tegemoet te treden. Dan zul je merken dat je misschien ook daadwerkelijk minder snel oud wordt.⁽²⁾

Wat verklaart de invloed van ons denkpatroon op ons lichaam?

Datgene wat de onderzoekers het meest trof, toen ze de resultaten van hun onderzoek analyseerden, was dat een meer hoopvolle visie op ouder worden – een positievere verwachting – zo’n sterke invloed heeft op je daadwerkelijke vermogens.

Theosofisch gezien, is dit niet zo verrassend. Wij mensen zijn denkers, geestelijke wezens die bezig zijn incarnatie na incarnatie ons denkvermogen te ontplooien. Aan alles wat we doen, gaan *gedachten* vooraf: ons leven is wat ons denken ervan maakt. Er gaat dus een enorme invloed uit van onze denkpatronen: ze bepalen niet alleen hoe we reageren op alle gebeurtenissen in ons leven, ze drukken ook een sterk positief of negatief stempel op ons lichaam. Hoe zit dat laatste?

Ons lichaam bestaat uit een samenwerking van orgaan- en celwezens, die geleid worden door ons menselijk bewustzijn. Deze wezens leven als het ware in het krachtenveld dat wij als menselijke denker creëren. Als dat krachtenveld een harmonische karakteristiek heeft, dan worden al die orgaan- en celwezens gestimuleerd om op een harmonische manier in het geheel van het lichaam te functioneren. Er zijn als het ware geen obstructies: de natuurlijke vitale stromen krijgen de volle kans.

Vandaar dat een positieve visie op de mogelijkheden die de oudere leeftijd biedt, zo’n sterke invloed op onze lichamelijke conditie kan hebben. Zodanig zelfs, dat we

‘The Elders’ is de raad van voormalige prominente leidinggevendenden met als doel om globale problemen op te lossen. Op deze foto uit 2010 staan o.a. Desmond Tutu, Jimmy Carter, Kofi Annan en Nelson Mandela.

– althans tijdelijk – onze lichamelijke conditie zelfs relatief wat kunnen *verbeteren*. Een soortgelijk effect kan zich ook voordoen met betrekking tot ons geheugen.

Dat het tegendeel ook klopt, is iets wat we allemaal kunnen ervaren. Als we ons denken laten domineren door angstige, gespannen en andere onbeheerste gedachten, dan voelen we dat meteen in ons lichaam. Onze orgaan- en celwezens worden sterk door de disharmonie in ons denken beïnvloed, en dat leidt tot allerlei lichamelijke verstoringen en een slechtere conditie, die zich in dit of een volgend leven kunnen uitwerken. In een eerder artikel in *Lucifer*, over de invloed van stress, hebben we deze bewustzijnsprocessen uitgewerkt.⁽³⁾

We herkennen ditzelfde verschil ook bij mensen die ziek zijn: wie een hoopvolle en positieve instelling heeft, geneest proefondervindelijk sneller en met minder klachten. We hebben voorts allemaal wel eens meegemaakt dat we ons heel moe voelden, maar toen we een boeiende lezing of een interessante activiteit gingen bijwonen, vergaten we onze vermoeidheid geheel. Misschien voelden we ons na afloop wel weer energiek.

Kortom: een hoopvolle verwachting over de laatste fase van het leven, zal inderdaad een positieve weerslag hebben op onze lichamelijke en verstandelijke conditie.

De oude dag theosofisch gezien

Hoe kijken we, vanuit de Theosofie, tegen ouderdom aan? Uit onze theosofische visie op de aard en mogelijkheden van

het menselijk bewustzijn, volgt dat we tot de laatste dag, ja tot het laatste uur van onze huidige incarnatie kunnen leren, onszelf innerlijk kunnen ontplooien, wijzer kunnen worden. We kunnen elke dag innerlijk groeien. En we kennen wellicht ook mensen in onze omgeving die daarvan de levende voorbeelden zijn. Iemand die de waarde heeft ervaren van de Theosofie, zal daarom niet snel opkijken tegen ouder worden.

Natuurlijk kan ook ons lichamelijke functioneren op oudere leeftijd relatief gezien verbeteren. Dat is een ‘relatieve verbetering’, want onze lichamelijke mogelijkheden zullen altijd kleiner blijven dan toen we 25 jaar waren. Maar zo’n lichamelijke verbetering is altijd tijdelijk. Immers, een bepaalde periode voor ons sterven (als we een natuurlijke dood sterven), nemen ons geheugen voor alledaagse details en onze lichamelijke conditie af. Bij de een begint die periode van fysieke achteruitgang kort voor het sterven, bij de ander begint die al vele jaren daarvoor. De oorzaak ervan is een geleidelijke verschuiving in de aandacht van ons bewustzijn van meer uiterlijke naar meer innerlijke gebieden. Wat men ‘dood’ noemt, is in feite een overgang van het leven in de fysieke wereld (zelfbewust, dus wakker), naar leven in de meer innerlijke sferen van bestaan (voor bijna alle mensen onzelfbewust, slapend). In feite neemt ons bewustzijn, terwijl we ouder worden, in intensiteit toe, waardoor ons uiterlijk voertuig, dat die krachtige stroom steeds minder goed kan verdragen,

vroeg of laat gaat slijten. De achteruitgang van ons lichaam is daarom te zien als een natuurlijk onderdeel van de laatste levensfase.

We kunnen ons continu ontwikkelen ... maar wát ontwikkelen we?

Dát we ons tot op hoge leeftijd op vele fronten kunnen ontplooiën, is een feit. Maar dat feit roept wel een wezenlijke vraag op, die we ons goed moeten realiseren: wát ontplooiën we in onszelf? Zijn dat onze universele visies en ons ethisch begripsvermogen, onze diepere mensenkennis en betrokkenheid bij al onze medemens? Die vermogens behoren tot de kern van ons mens-zijn en nemen we daarom mee naar onze volgende incarnaties. Naar ons idee zijn die edeler vermogens veel wezenlijker dan onze meer uiterlijke vermogens (zoals, hoe snel we kunnen lopen en hoeveel we kunnen onthouden), omdat we alleen door een beroep te doen op ons universele begripsvermogen, kunnen ontdekken wat de zin is van het leven, waar onze taken in het Geheel liggen, hoe we andere wezens werkelijk kunnen helpen. Onze sterfelijke vermogens waaronder onze lichamelijke conditie, zijn niet onbelangrijk, omdat ze noodzakelijk zijn om onze rol in de wereld te vervullen. Het zijn onze

tijdelijke instrumenten, maar die instrumenten hebben we in deze uiterlijke wereld wel nodig. We zullen ook in een volgend leven met ons vaste team van celwezens opnieuw (moeten) samenwerken. Ze hebben daarom een zekere aandacht nodig – onze lichamelijke conditie op peil houden is bijvoorbeeld een goede zaak – maar ze hoeven nooit een centrale rol in ons denken en leven te spelen. We hoeven ze nooit tot het hoofddoel van ons leven te maken. Dán zouden we het paard achter de wagen spannen ...

Referenties

1. Originele artikel: B.R. Levy, M.D. Slade, 'Aging redefined: cognitive and physical improvement with positive age beliefs.' Artikel in: *Geriatrics*, open access tijdschrift van MDPI, gepubliceerd op 4 maart 2026.
 2. Jeannette Kras, 'Alles gaat achteruit terwijl je ouder wordt? Integendeel, volgens nieuwe studie gaan veel ouderen juist vooruit.' Webbericht van: *Scientias*. (Bron: <https://scientias.nl/alles-gaat-achteruit-als-je-ouder-wordt-integendeel-volgens-nieuwe-studie-gaan-veel-ouderen-juist-vooruit/>; 7 maart 2026.)
 3. Erwin Bomas, 'Stress, gezondheid en denken.' Artikel in: *Lucifer*, jaargang 41, nummer 4, augustus 2019, p. 125-128.
-

Boekbespreking

Barend Voorham

Nieuwe uitgave: *Asoka – De onstuimige Rājakumāra*

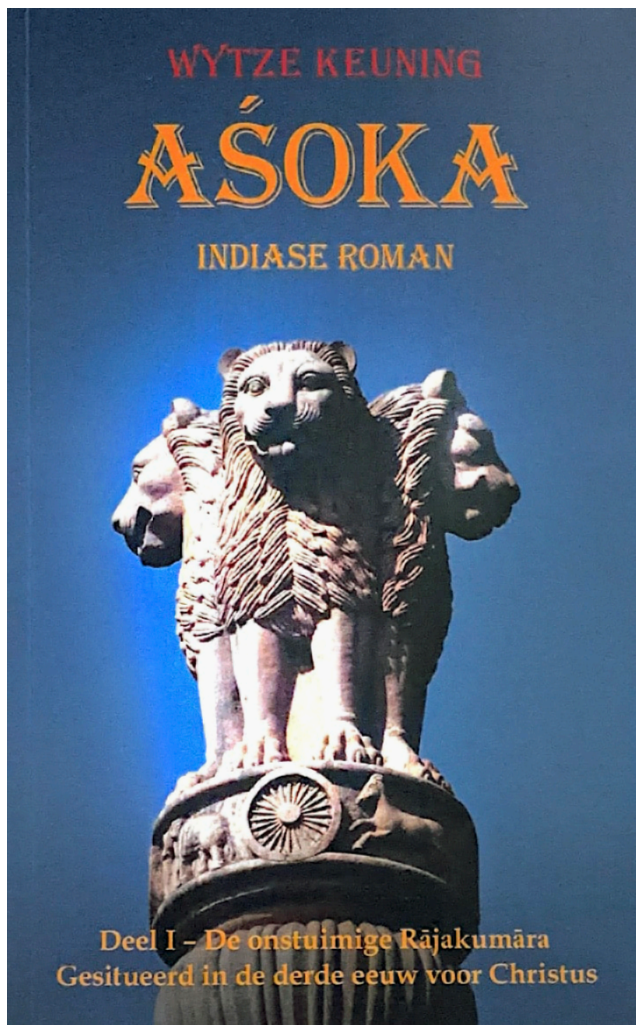
De Theosofische Stichting 'De Phoenix' gaf met *Asoka – De onstuimige Rājakumāra* een herziene uitgave uit van het eerste deel van de trilogie over het leven van de Mahārāja (keizer) Asoka, door Wytze Keuning.⁽¹⁾ *Asoka – De onstuimige Rājakumāra* gaat over de jeugd van de latere Mahārāja. Het is een Indiase roman die zich afspeelt in de derde eeuw voor onze jaartelling. Keuning schreef de drie romans in de jaren veertig van de vorige eeuw.

Wytze Keuning was een oud-onderwijzer uit het dorp Tolbert in de provincie Groningen. Niets wees erop dat deze roman 79 jaar later zou zijn uitgegroeid tot een internationaal zeer gewaardeerde uitgave, onder andere vanwege de grote historische accuratesse en de levendige verbeelding van de auteur binnen het raamwerk van het oude Āryāvarta (het oude India) met zijn toenmalige maatschappij-, staats- en rechtsvorm. Daarnaast geeft het ook een boeiend beeld van het religieuze leven van de

Ārya's en andere bevolkingsgroepen. Met een meesterhand schreef Wytze Keuning zijn trilogie, alsof hij er in het verleden met een filmcamera bij aanwezig was. Historici hebben zich afgevraagd, hoe hij dit alles kon weten?

Onder Nederlandse Theosofen deed vroeger het verhaal de ronde dat hij 'overschaduw'd zou zijn geweest door een of ander groot bewustzijn, waardoor hij in staat was zijn roman te schrijven. Hij beschikte weliswaar over Duitse boeken over dit onderwerp en misschien wat andere literatuur, maar kon toen niet, zoals wij nu in het digitale tijdperk, informatie van het internet halen. Waar heeft hij die informatie dan vandaan gehaald?

Het eerste deel van de reeks over Asoka, *De Wilde Prins*, verscheen in 1941. Het werd gevolgd door het tweede deel *De Wijze Heerser* in 1942 en ten slotte door deel drie *De Grote Maner* in 1948. Alle drie de delen verschenen destijds bij de Wereldbibliotheek te Amsterdam. Ze gaan over

het leven van de Mahārāja Aśoka, uit het geslacht van de Maurya's, die regeerde in de derde eeuw voor Christus in Jambudvīpa, het huidige India. Als jonge Rājakumāra leert hij het rijk van zijn vader Bindusara kennen. Zijn onstuimige, maar eerlijke karakter brengt hem vaak in moeilijkheden. Hij wordt geprezen om zijn moed en fierheid, gevreesd om zijn directe en vaak harde manier van optreden en ook vanwege zijn doortastendheid om list en bedrog van zijn vijanden te doorzien. Als opvolger van zijn vader wordt hij 'de wijze heerser' (deel 2), een eerlijke maar met straffe hand regerende vorst. Dan echter, na vele jaren van zoeken en afwegen, ondergaat hij de diepe wijsheid van de leer van Gautama de Buddha en wordt hij 'de grote maner' (deel 3), vervuld van mededogen, die zijn rijk bestuurt volgens de buddhistische principes van de *dharmā*. Deze prachtige roman bevat vele parels van wijsheid. Op onnavolgbare wijze schetst het verhaal een beeld van het (religieuze) leven in het oude India, de gemoedstoestanden en karakters van personen en vele wijze leringen. De boeken werden met name na de Tweede Wereldoorlog

veel gelezen door Theosofen en allen die belangstelling hadden voor de geschiedenis van het oude India, met name voor Mahārāja Aśoka, maar ook door hen die belangstelling hadden voor het Brahmanisme en het Buddhisme. Na verloop van tijd raakten de drie delen uitverkocht en zij beleefden nooit een herdruk, met uitzondering van deel 1, waarvan een hernieuwde uitgave het licht zag in 1990 bij uitgeverij Ankh-Hermes te Deventer. Ondanks een lichte aanpassing van de sterk verouderde spelling, was het boek geen succes.

Diverse pogingen zijn in het verleden ondernomen om een volledige heruitgave te verzorgen, maar door de te geringe belangstelling durfde niemand het financieel aan. Hoewel de trilogie binnen het Nederlands taalgebied bijna een natuurlijke dood was gestorven, heeft drs. J. Elisabeth Steur uit Groningen de drie boeken in het Engels vertaald, en is deze trilogie als één boek in 2011 verschenen in India. Nu, in 2026, wordt het boek overal ter wereld gelezen. De reacties van Engelse lezers op internet zijn zeer lovend. Eindelijk heeft het boek wereldwijd zijn weg gevonden.

De Theosofische Stichting 'De Phoenix' is meer dan drie jaar geleden begonnen met het werken aan een geheel herziene uitgave van *Aśoka – De Wilde Prins* onder de nieuwe titel *Aśoka – De onstuimige Rājakumāra*. De spelling is gemoderniseerd. Ongebruikelijke en onduidelijke woorden en termen zijn vervangen door Sanskrit-termen. Er is een verklarende woordenlijst opgenomen. Het boek verscheen 21 maart 2026.

Referentie

1. Wytze Keuning, *Aśoka. Deel I – De onstuimige Rājakumāra*. Den Haag, Theosofische Stichting "De Phoenix", 2026. Het boek is te koop bij de webshop van de Stichting I.S.I.S.: <https://webshop.blavatskyhouse.org/en/product/asoka-indiase-roman-deel-1-de-onstuimige-rajakumara/> #TRPLINKPROCESSED.

Uw vragen

Hoe stimuleer je het edele in een kind?

Hoe herken je de invloed van de onsterfelijke vermogens en karakteristieken in een kind, en hoe kun je daar goed op reageren?

Antwoord

Voordat we direct op deze vragen ingaan, geven we eerst een algemeen beeld van het doel van opvoeding. Elk mens, ja, elk wezen, is de uitdrukking van een centrum van bewustzijn. Dankzij de ervaringen die hij leven na leven doormaakt, krijgt hij de kansen om steeds meer van zijn eindeloze potenties naar buiten te brengen. Wat is dan, in dit licht, een kind? Dat is een menselijk wezen met een ‘zeer lange staat van dienst’, dat al vele levens achter de rug heeft waarin het een aantal vermogens gedeeltelijk heeft ontplooid, op het spirituele, mentale, emotionele en lichamelijke gebied. Als kind maakt hij nu een start met zijn huidige incarnatie. Gedurende zijn jeugd – tot aan het begin van zijn volwassenheid – maakt hij de capaciteiten en neigingen en aspiraties wakker, die hij had op het moment toen hij stierf in zijn vorige incarnatie. In één woord zou je dit zijn karakter kunnen noemen. Vandaar dat een broer of zus, zelfs in het geval bij tweelingen, een heel verschillend karakter kunnen hebben, omdat ze altijd zichzelf meenemen. Hij wordt weer zichzelf, gestimuleerd natuurlijk door zijn omgeving, zijn ouders en alle andere mensen om hem heen. Een omgeving waartoe hij aangetrokken is, karmisch, juist omdat die omgeving precies die karakteristieken

heeft die bij zijn eigen karakteristieken passen.

Het is de taak van alle mensen ‘om het kind heen’ om zijn sluimerende capaciteiten naar buiten te lokken, door een geschikte omgeving te scheppen waarin het kind die eigen capaciteiten kan ontdekken en ontplooiën. En dat alles op een zo harmonieus mogelijke manier, en dat houdt in: op zo’n manier, dat het kind zijn meer zelfzuchtige en instinctmatige aspecten (begeerten, gevoelens) leert beheersen. En zonder één aspect van het mens-zijn te verwaarlozen. Als het kind volwassen geworden is, en al zijn vermogens weer operationeel zijn, kan hij starten om zijn begrip en vermogens elk jaar welbewust, zelfstandig, verder uit te breiden.

Het onvergankelijke in onszelf en het kind stimuleren

De grootste uitdaging is, theosofisch gezien, om het kind zijn eigen onvergankelijke natuur te laten ontdekken – zijn onbaatzuchtige, behulpzame, bedachtzame, milde kern –

waardoor het kind kan leren om dat onvergankelijke deel de leiding te geven over zijn meer ik-gerichte, hebzuchtige of ongedisciplineerde kanten. Daarmee geef je het kind een ervaring mee, die hem in staat stelt om de moeilijke kanten van heel zijn komende leven met begrip en moed en zelfstandigheid te overwinnen.

Hoe kunnen we nu de invloed van het geestelijke, onvergankelijke deel van een kind herkennen, indien aanwezig? Want dat kan zich in talloze gedaanten voordoen, en is soms ook fors verborgen.

Dat kunnen we alleen, als we, als ouders, begeleiders, diezelfde bovenpersoonlijke eigenschappen ook in onszelf hebben ontplooid. We moeten er eerst enigszins mee vertrouwd zijn, meer of minder, om ze in een ander mens te *kunnen* herkennen. Want pas dan kan jij je denken afstemmen op de ‘frequentie’ van die edelere karakteristieken, en ze in de ander herkennen als ze werkzaam zijn (verhuld in allerlei vormen).

We geven enkele voorbeelden. Jonge kinderen stellen ons volwassenen soms

heel intuïtieve levensvragen; iets waar ze vaak mee ophouden als ze wat ouder zijn. De oorzaak daarvan ligt hierin: iemands persoonlijke denk-karakteristieken, en daarmee bedoelen we iemands uiterlijk gerichte denkpatronen (waaronder ‘wat zullen anderen wel van mij denken’, ‘ik wil beter presteren dan de anderen’, inclusief allerlei andere beperkende denkpatronen) dalen gedurende de kindertijd *geleidelijk* in. Ze manifesteren zich pas ten volle na een bepaald aantal jaren. Daarom staat het denkvermogen van het allerjongste kind vaak opener voor intuïtieve ideeën. Wie zelf tracht de diepere verbanden van dingen te zien, herkent de momenten waarop jonge kinderen een intuïtieve vraag stellen. Dat zijn vragen als: wat gebeurt er als we doodgaan; waar komen we vandaan? Wie erop gespist is, herkent de gouden kansen die je dan hebt om dat hogere, inzichtelijke aspect van het kind verder te stimuleren.

Voorbeelden van inspirerende stimulansen

En hoe doe je dat? In ieder geval niet door een soort afgerond ‘definitief’ antwoord te geven, of de vraag af te houden. Daarmee stimuleer je het kind niet tot zelf-nadenken en te putten uit de wijsheid uit zijn vorige levens en je bent vermoedelijk bezig om op een dogmatische manier het kind te sturen. Nee, je geeft na zo’n vraag een hint of een gerelateerde wedervraag, waar het kind verder over kan nadenken. Je wijst naar ‘een richting’. Zo weten we van iemand met een theosofische achtergrond, dat hij van een kind de vraag gesteld kreeg: “Waar kom ik vandaan?” en toen antwoordde: “Uit een vorig leven.” Zonder verder enige concretisering. Dat laat het kind de volle

ruimte om zelf een voorstelling te bouwen wat ‘dat vorige leven’ zou kunnen zijn.

Heel waardevol nu, en in feite gedurende de hele kindertijd, is het *aanbieden van stimulansen*. Ga bijvoorbeeld met het kind naar de sterrenwacht, musea, de bibliotheek, de natuur in, denk ook aan muzieklles, toneel.

We noemen nog een paar voorbeelden van de veelsoortige uitingen van de onsterfelijke, onbaatzuchtige kern van het kind. Peuters trachten na te doen wat hun ouders doen, en willen nogal eens spontaan *meehelpen*. Dat is een uiting van gemeenschapsgevoel. En als dan de tafel gedekt wordt, gaat zo’n peuter misschien ook proberen een bord te pakken. Kijk dan uit met de reflex ‘oh, laat mij dat maar doen, dat laat je vast uit je handen vallen’ ... want dan ontnem je het kind een kans.

Kinderen tussen de zes en twaalf jaar hebben vaak een drang in zich om meer kennis over de wereld op te bouwen. In die tijd bouwen ze vaak speciale hobby’s op. Tegelijk willen ze de *logica* van de dingen ontdekken, te herkennen aan de vele ‘waarom’-vragen. Ook dat is een bovenpersoonlijke uiting. Ook hier kun je zo reageren, dat je het kind stimuleert om zijn eigen logische potenties te ontwikkelen. Heeft hij een vraag, dan kun je bijvoorbeeld zeggen: “Goede

vraag, zullen we dat in de komende dagen samen gaan uitzoeken?” En dan ga je met hem naar de bibliotheek of je trekt samen de natuur in, zoekend naar meer kennis.

Als laatste voorbeeld wijzen we op de puberteitsfase. Iedere puber is anders – want hij heeft in zijn vorige incarnaties een uniek karakter opgebouwd – maar voor de meesten van hen geldt, dat ze nu liever hun eigen, zelfstandige ideeën willen volgen (‘experimenteren’) dan aannemen wat volwassenen zeggen. Ze doen in allerlei jeugdgroepen ervaringen op en vragen zich af in wat voor wereld ze eigenlijk terecht komen. Kan die wereld niet veel beter? Vandaar hun verzet – hoe onbeheerst ook – tegen ‘autoriteiten’. Het is een uiting van het wakker worden van hun idealisme: het kan en moet veel beter. Ze worden lid van Greenpeace of wijden zich volledig aan muziek. Als ouders heb je nu nog maar beperkt sturing, al is het wezenlijk dat je er altijd bent voor de puber. Maar je kunt die vonkjes van idealisme herkennen, en als het ware de kerngedachte ervan stimuleren, zonder dat je klakkeloos hoeft mee te gaan met de onbedachtzame uitingen ervan. Want ook in die leeftijdsfase kan het belangrijk zijn om bepaalde grenzen te stellen, die de jongere een zekere bescherming geven.

We geven deze voorbeelden om te laten zien, dat je het kind in elke levensfase kan helpen zijn eigen wijsheids-bagage ‘uit te pakken’.

Activiteiten Agenda

Vier ideeën
om de
wereld te verbeteren

SYMPOSIUM
13 september 2026

Museum Sophiahof
Sophialaan 10
Den Haag

Start 10:00 uur
Toegang vrij
Ook via Zoom

Aanmelden: blavatskyhouse.org/nl

Symposium van de Nederlandse Afdeling *Nederlandstalig en Engelstalig*

Het komende Nederlandstalige symposium van de Nederlandse Afdeling van de TSPL zal plaatsvinden op zondag 13 september.

Tijd en locatie:

- * van 10.00 (9.30 zaal open) tot circa 15.30, waarna napraten in het theosofisch café
- * toegang is gratis
- * op locatie in Museum Sophiahof in Den Haag (120 plaatsen beschikbaar) en online via Zoom

Het Engelstalige symposium vindt plaats op zondag 4 oktober en brengt dezelfde lezingen in dezelfde opzet.

Tijd en locatie:

- * van 18.00 CEST tot circa 22.30
- * ook hier is deelname gratis
- * online via Zoom

Het thema en de precieze inhoud van het symposium worden momenteel verder uitgewerkt door de symposium-werkgroep. Wanneer ze bekend zijn, kunt u ze vinden op onze website: www.blavatskyhouse.org.

International Theosophy Conference 2026

Honoring Truth by Practice – Living the Theosophical Life

De jaarlijkse online conferentie van het ITC (International Theosophy Conferences) vindt plaats van 23 tot en met 26 juli 2026. De conferentie is al meerdere jaren drietalig: je kunt deelnemen in het Engels, Portugees en Spaans. Het ITC is in hoge mate internationaal: zo zijn er bijvoorbeeld komend ITC ook sprekers uit Australië.

Deze conferentie biedt een unieke kans om met theosofische leden van de hele wereld verdieping aan te brengen van ons begrip van de Theosofie met als doel om beter in staat te zijn deze universele waarheden ten goede te laten komen aan de wereld. Het kenmerk is: ondogmatisch onderzoek naar waarheid, op basis van de grondgedachten die H.P. Blavatsky bracht. De meerdaagse conferentie zal, evenals vorig jaar, online plaatsvinden (via Zoom). De dagthema's zijn:

- * 23 juli - Living the Life
- * 24 juli - Hearing the Song of Wisdom
- * 25 juli - Choosing Unity
- * 26 juli - Compassion: the Law of Laws

Op de website van het ITC worden per dag alle activiteiten vermeld: www.theosophyconferences.org. Via deze website kunt u zich ook aanmelden.

*Honoring Truth
by Practice*

*Living the
Theosophical
Life*

International
Theosophy
Conferences (ITC)
23 - 26 July 2026
www.theosophyconferences.org

Colofon

Redactie: Barend Voorham,
Henk Bezemer, Nico Ouwehand,
Rob Goor, Erwin Bomas, Bouke van den
Noort

Eindredactie: Herman C. Vermeulen

Redactiesecretariaat: A. Kramer
T: 070-3461545
e-mail: lucifer.red@stichtingisis.org

Reacties: De redactie houdt zich het
recht voor om ingekomen stukken te
selecteren en in te korten.

De nummers zijn gratis te downloaden
van onze website blavatskyhouse.org.

Abonnementen: kunnen op ieder
gewenst tijdstip ingaan, gelden voor
het hele kalenderjaar en worden
automatisch verlengd, indien ze niet
voor 1 december van het lopende
abonnementsjaar schriftelijk zijn
opgezegd. Dit is niet van toepassing op
cadeau-abonnementen.

Abonnementsprijs:
Jaarabonnement € 31,00 voor
6 nummers per post verzonden.
Losse nummers per post € 9,35.
Prijswijzigingen voorbehouden,
IBAN: NL19TRIO0786911905

Uitgeverij: Stichting I.S.I.S.,
Blavatskyhuis, De Ruijterstraat 72-74,
2518 AV Den Haag, tel. 070-346 15 45
e-mail: lucifer.red@stichtingisis.org
internet: www.blavatskyhouse.org
Aanvragen van Lucifers kan ook via het
contactformulier op deze site.
ISSN 1382-2942

© Stichting I.S.I.S.
Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd of openbaar gemaakt in
enige vorm of op enige wijze, hetzij
elektronisch, mechanisch, door
fotokopieën, opnamen of enige andere
manier, zonder voorafgaande
toestemming van de uitgever.

BTW-nummer: 003417190B01

Stichting I.S.I.S.

De naam I.S.I.S. staat voor International
Study-centre for Independent Search
for truth.

Het doel van Stichting I.S.I.S. is het
vormen van een kern van Universele
Broederschap, door het bestuderen en
verspreiden van kennis over de
geestelijke achtergrond van mens en
kosmos, vrij van dogmatiek.

Stichting I.S.I.S. doet dit via cursussen,
lezingen, ondersteuning bij waarheids-
onderzoek, het uitgeven, verkopen en
uitlenen van boeken en tijdschriften, en
het stimuleren van de praktische
toepassing van die kennis.

Stichting I.S.I.S. is per definitie
boven-religieus en boven-politiek,
en ontvangt geen overheidssubsidie.
Alle werkzaamheden van Stichting
I.S.I.S. worden verricht op basis van
vrijwilligheid. De organisatie kent geen
betaalde functionarissen.

Stichting I.S.I.S. is niet verantwoordelijk
voor enigerlei verklaring of mening, die in
dit blad wordt gepubliceerd, tenzij dit
uitdrukkelijk wordt vermeld.

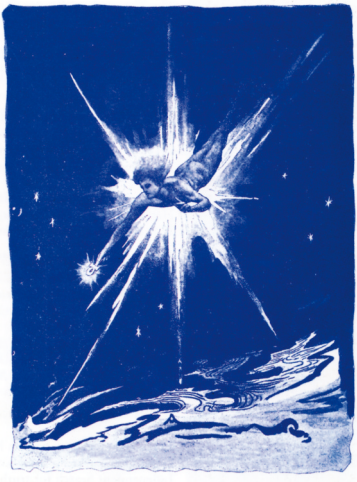

Stichting I.S.I.S. is een algemeen nut
beogende instelling, ANBI nummer:
50872. Zie voor de mogelijkheid om de
stichting financieel te steunen:
www.anbi.nl.

Stichting I.S.I.S.

Centraal in het werk van Stichting I.S.I.S. staan de volgende uitgangspunten:

1. De essentiële eenheid van al het bestaande.
2. Op grond daarvan: broederschap als feit in de natuur.
3. Respect voor ieders vrije wil (gebruikt vanuit deze gedachte van universele broederschap).
4. Respect voor ieders vrijheid de eigen levensvisie op te bouwen.
5. Ondersteuning geven bij het opbouwen en verdiepen van de eigen levensvisie en bij het toepassen ervan in de praktijk van het leven.

Waarom dit tijdschrift *Lucifer* heet

Lucifer betekent letterlijk Licht-brenger.

Iedere cultuur in Oost en West heeft zijn lichtbrengers: inspiratoren die de aanzet geven tot geestelijke groei en maatschappelijke vernieuwing. Zij stimuleren de mens tot zelfstandig denken en leven in besef van broederschap.

Altijd worden ze tegengewerkt en belasterd door de gevestigde orde. Altijd zijn er mensen die zich daardoor niet laten afschrikken en hun wijsheid onbevooroordeeld benaderen en onderzoeken.

Voor hen is dit tijdschrift bedoeld.

“... de titel die voor ons tijdschrift werd gekozen, slaat evenzeer op goddelijke ideeën als op de rebellie van de held in Miltons *Paradise Lost* ...

Wij werken voor ware Religie en Wetenschap, vóór feiten en tegen verzinsels en vooroordeel. Het is onze plicht – net als die van de natuurwetenschap – licht te werpen op natuurfeiten die tot nu toe waren gehuld in de duisternis van de onwetendheid ... Maar de natuurwetenschap is maar één aspect van Wetenschap en Waarheid. De wetenschap van de ziel en van de ethiek, oftewel de Theosofie, de kennis van goddelijke waarheid, is nog veel belangrijker ...”

(Helena Petrovna Blavatsky in het eerste nummer van *Lucifer*, september 1887)